

АГУУЛГА

Тайлан бэлтгэсэн: ҮАГ-ын Санхүүгийн аудитын газар	АУДИТЫН ГЭРЧИЛГЭЭ.....2
Газрын дарга, тэргүүлэх аудитор: С.Энхзаяа	АУДИТ ХИЙСЭН САНХҮҮГИЙН НЭГТГЭСЭН ТАЙЛАНГУУД:
Аудитын менежер: Г.Гүнжидмаа Ч.Болд С.Төмөрхүү	Санхүүгийн байдлын аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан.....4
Ахлах аудитор: Ж.Батсайхан Д.Цэрэндорж Н.Батсайхан Д.Ганбилэг С.Сэрчхорол Ц.Цэрэнхүү Р.Гончигцэрэн	Санхүүгийн үр дүнгийн аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан.....5
Аудитор: П.Чанцалдулам Б.Сэржмядаг Р.Цолмон Ж.Болормаа Ш.Отгонбаяр Б.Долгоржав П.Цэнгүүн Г.Жавхлан Н.Нямдаваа Г.Ганбаатар	Мөнгөн гүйлгээний аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан.....6
Шинжээч: Д.Цэгмиддорж Д.Будмаа Б.Энхжин Н.Энхмэнд	Цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлтийн аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан.....7
Гэрээт аудитор: Э.Энхбаатар Ц.Болд Ш.Оюунтөгс Ж.Бямбасүрэн	ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ8
2016 оны 6 дугаар сар Уг тайланг ҮАГ-ын Цахим хуудаснаас үзнэ үү: www.audit.mn	АУДИТЫН ТАЛААР ҮНДСЭН МЭДЭЭЛЭЛ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ОРЧИН.....10
Аудитын тайлантай холбоотой асуудлаар нэмж тодруулах, асууж лавлах зүйл байвал 261885 дугаарын утас, 323266 дугаарын факсаар харилцана уу.	САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАГНАЛЫН ХҮРЭЭ БА САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГ НЭГТГЭХЭД БАРИМТАЛСАН АРГАЧЛАЛ, ЗАРЧИМ.....10
ХАЯГ: Үндэсний аудитын газар Засгийн газрын IV байр, Бага тойруу-6, Улаанбаатар-46 Монгол Улс	САНХҮҮГИЙН ДОТООД ХЯНАЛТ.....13
	САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА:
	НЭГ. МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ.....14
	1.1. Мөнгөн хөрөнгө.....14
	ХОЁР. АВЛАГА.....17
	2.1. Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлагын талаар.....17
	2.2. Төв төрийн сангийн авлагын талаар.....18
	2.3. Хүний хөгжил сангийн авлагын талаар.....21
	2.4. Нийгмийн даатгалын сангийн авлагын талаар.....21
	2.5. Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлагын талаар.....22
	ГУРАВ. УРЬДЧИЛГАА.....22
	ДӨРӨВ. БАРАА МАТЕРИАЛ.....23
	ТАВ. УРТ ХУГАЦААТ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ25
	ЗУРГАА. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ.....25
	ДОЛОО. ӨР ТӨЛБӨР.....26
	7.1. Богино хугацаат өр төлбөр.....27
	7.2. Урт хугацаат өр төлбөр.....29
	7.3. Урт хугацаат зээл.....30
	НАЙМ. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУВЬ ОРОЛЦОО31
	САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН АУДИТЫН ДҮН:
	Улсын ТЕЗ-дын санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн.....31
	Орон нутгийн ТЕЗ-дын санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн32
	ТӨААН-үүдийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн32
	Засгийн газрын гадаад зээл, тусламжаар хэрэгжиж буй төслүүдийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн.....37
	САНХҮҮГИЙН НЭГТГЭСЭН ТАЙЛАНД ХИЙСЭН ЗАЛРУУЛГА.....38
	ӨМНӨХ АУДИТААР ӨГСӨН ЗӨВЛӨМЖ, АЛБАН ШААРДЛАГЫН ХЭРЭГЖИЛТ.....39
	АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ.....40
	АУДИТЫН ЗӨВЛӨМЖ.....41
	ТАЙЛАНГ БАТАЛГААЖУУЛСАН ТУШААЛ.....42

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙ САЙД
ЧИМЭДИЙН САЙХАНБИЛЭГ ТАНАА

**МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ АУДИТОР**

15160 Улаанбаатар хот, Чингэлтэй дүүрэг,
Бага тойруу 3, Засгийн газрын IV байр,
Утас: 26 04 37, Факс: (976) 6226 3230,
E-mail: info@audit.gov.mn, http://www.audit.mn

2016.06.08 № 956

танай _____-ны № _____-т

Аудитын гэрчилгээ

Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.10.2 дахь заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Төрийн аудитын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1.7-д заасан бүрэн эрхийн хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусвар болсон санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд аудит хийлээ.

Үүрэг хариуцлагын талаарх мэдээлэл

Засгийн газар санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.10.1, 54 дүгээр зүйлийн 54.1, 54.3-т заасны дагуу Нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартын дагуу үнэн зөв бэлтгэж, тайлагнах үүрэгтэй.

Санхүүгийн тайлангууд Төсвийн тухай хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хууль, Нягтлан бодох бүртгэлийн болон Улсын секторын нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандарт (УСНББОУС), түүнд нийцүүлэн Сангийн сайдын баталсан заавар, журмын дагуу үнэн зөв, бодитой илэрхийлэгдсэн эсэхэд санал дүгнэлт өгөх нь төрийн аудитын байгууллагын үүрэг юм.

Санал дүгнэлтийн үндэслэл

Бид аудитыг Аудитын олон улсын стандарт, түүнд нийцүүлэн Монгол Улсын Ерөнхий аудиторов баталсан Санхүүгийн тайлангийн аудитын журмын дагуу гүйцэтгэсэн. Эдгээр стандарт, журмын шаардлага нь санхүүгийн тайлан материаллаг буруу илэрхийллээс ангид эсэх талаар үндэслэлтэй баталгаа олж авах зорилгоор аудитыг төлөвлөж, гүйцэтгэх явдал болно.

Аудитаар санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан дахь үлдэгдэл, ажил гүйлгээний дүн хэмжээ болон илчлэл тодруулга, Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг бэлтгэхэд баримталсан бодлого, бүртгэл хөтлөлт, програм хангамж, дотоод хяналтын систем, тэдгээрийг дэмжих нотлох зүйлийг сорилын үндсэн дээр шалгаж, удирдлагын хийсэн томоохон тооцооллыг үнэлж цэгнэн, санхүүгийн тайлангийн ерөнхий толилуулгыг үнэлсэн.

Аудитын явцад хэрэгжүүлсэн горим, сорилоор олж авсан нотлох зүйлс нь санхүүгийн тайланд дүгнэлт өгөх хангалттай үндэслэл болно гэдэгт итгэлтэй байна.

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд санхүүгийн тайлангийн батламж мэдэгдлүүдтэй зөрчилдсөн материаллаг хэмжээний алдаа, зөрчилтэй дараах асуудлууд илэрсэн болно. Үүнд:

\\10.10.10.20\Bichig_Kheregi\Yawsan_Bichig\2016\0608SAG9.Docx

073 196

- Нийт 433.5 тэрбум төгрөгийн авлагын үлдэгдлийг харилцагчтай тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, үүнээс 244.0 тэрбум төгрөгийн авлага нь эргэн төлөгдөх хугацаа хэтэрсэн, найдваргүй болох эрсдэлтэй, тооцоо нийлсэн авлагын үлдэгдэл 0.5 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй;
- Чингис бондын хөрөнгөөр Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн "Гудамж" төслийн 2013-2015 онд ашиглалтад орсон 124.7 тэрбум төгрөгийн үндсэн хөрөнгийг төслийн нэгжийн санхүүгийн тайлангийн дуусаагүй барилга, байгууламж дансанд биет хөрөнгөөр бүртгэсэн;
- Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сангийн дансанд бүртгэлтэй Монгол Улсыг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр бүрдүүлсэн улаан буудайн нөөцийн 29.1 тэрбум, Мал хамгаалах сангийн Гацуурт ХХК-иас авах 3.0 тэрбум төгрөгийн авлагыг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, энэ талаар өгсөн аудитын зөвлөмж, албан шаардлагуудыг хэрэгжүүлээгүй;
- Эрдэнэс Монгол ХХК-ийн ТУЗ-ийн шийдвэрээр Эрнст энд Янг аудит Монгол ХХК-ийн аудитын дүгнэлтийн дагуу зарим охин компаниудын аудитаар баталгаажсан санхүүгийн тайлангийн үлдэгдлийг 123.4 тэрбум төгрөгөөр залруулж, өмнөх оны Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн баталгаажсан тоо мэдээллийг өөрчилсөн;
- Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд өмнөх аудитаар өгсөн зөвлөмжийг бүрэн хэрэгжүүлээгүй, 525.9 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг арилгуулах 2 албан шаардлагыг биелүүлээгүй байна.

Хязгаарлалттай санал дүгнэлт

Дээр дурдсан зөрчилтэй асуудлын санхүүгийн тайланд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийг эс тооцвол Монгол Улсын Засгийн газрын 2015 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдрөөр дуусвар болсон жилийн эцсийн санхүүгийн байдал, санхүүгийн үр дүн, цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлт болон мөнгөн гүйлгээний нэгтгэсэн тайланг УСНББОУС-д нийцүүлж Сангийн сайдын баталсан бодлого, аргачлал, журмын дагуу материаллаг зүйлсийн хувьд үнэн, зөв илэрхийлсэн байна.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ АУДИТОР

А.ЗАНГАД

АУДИТ ХИЙСЭН САНХҮҮГИЙН НЭГТГЭСЭН ТАЙЛАНГУУД:**Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн байдлын
аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан**

		(сая төгрөгөөр)	
ҮЗҮҮЛЭЛТ	Тодруулга	2014.12.31-ээрх үлдэгдэл	2015.12.31-ээрх үлдэгдэл
Мөнгөн хөрөнгө	1.1	3,481,144.2	3,242,461.2
Богино хугацаат хөрөнгө оруулалт	1.2	1,473,772.0	-
Авлага	2	6,745,521.8	6,203,652.7
Урьдчилгаа	2	871,601.2	715,442.2
Бараа материал	3	1,402,787.9	1,305,706.3
Нөөцийн бараа	3	96,848.2	111,588.7
ЭРГЭЛТИЙН ХӨРӨНГИЙН ДҮН		14,071,675.3	11,578,851.1
Урт хугацаат хөрөнгө оруулалт	4	2,440,961.2	6,034,510.5
Үндсэн хөрөнгө	5	10,602,213.1	12,226,483.4
Газар		579.2	606.5
Биет хөрөнгө		10,383,098.0	11,942,516.3
Биет бус хөрөнгө		218,536.0	283,360.6
ЭРГЭЛТИЙН БУС ХӨРӨНГИЙН ДҮН		13,043,174.3	18,260,993.9
НИЙТ ХӨРӨНГИЙН ДҮН		27,114,849.6	29,839,845.0
БОГИНО ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР	6.1	7,749,408.6	5,794,299.0
Богино хугацаат үнэт цаас		2,586,423.4	1,113,174.1
Богино хугацаат зээлийн өглөг		745,747.0	1,103,479.6
Өглөг		3,278,286.8	3,254,631.9
Урьдчилж орсон орлого		1,138,951.5	323,013.4
УРТ ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР	6.2	10,146,301.4	13,890,824.7
Урт хугацаат үнэт цаас		3,085,311.1	5,479,175.5
Урт хугацаат зээл	6.3	7,060,990.3	8,411,649.2
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨРИЙН ДҮН		17,895,710.0	19,685,123.8
Засгийн газрын хувь оролцоо	7	9,553,354.4	10,344,743.1
ЦЭВЭР ХӨРӨНГӨ ӨМЧИЙН ДҮН		9,219,139.6	10,154,721.2
ӨР ТӨЛБӨР, ЦЭВЭР ХӨРӨНГӨ ӨМЧИЙН ДҮН		27,114,849.6	29,839,845.0

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн үр дүнгийн
аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан

(сая төгрөгөөр)

ҮЗҮҮЛЭЛТ	ӨМНӨХ ОН	ТАЙЛАНТ ОН
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ОРЛОГЫН ДҮН	11,329,821.2	9,825,070.4
ТАТВАРЫН ОРЛОГО	5,355,073.6	5,321,177.6
Орлогын албан татвар	1,111,032.1	1,226,693.3
Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлого	1,105,034.4	1,151,332.3
Хөрөнгийн албан татвар	78,977.6	86,613.3
Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	1,375,228.7	1,049,588.7
Онцгой албан татвар	454,390.3	592,323.6
Тусгай зориулалтын орлого	11,574.1	11,791.8
Гадаад үйл ажиллагааны орлого	355,328.9	320,594.9
Бусад татвар, төлбөр, хураамж	863,507.6	882,239.8
ТАТВАРЫН БУС ОРЛОГО	4,152,011.2	3,789,563.6
Нийтлэг татварын бус орлого	3,772,855.8	3,563,317.7
Хөрөнгийн орлого	220,822.7	75,906.1
Тусламжийн орлого	60,096.1	137,191.2
Улсын төсөв орон нутгийн төсөв хоорондын шилжүүлэг	126,578.0	6,631.1
Зээлийн орлого	(28,341.4)	6,517.5
ТУСЛАМЖ, САНХҮҮЖИЛТИЙН ОРЛОГО	1,822,736.4	714,329.2
Улсын төсвөөс	1,054,115.3	265,905.3
Нэмэлт санхүүжилтийн орлого	399,338.3	288,633.7
Орон нутгийн төсвөөс санхүүжих	171,178.5	76,425.5
Төсвийн захирагчдаас	65,615.4	77,444.9
Нийгмийн даатгалын сангийн төсвөөс санхүүжих	132,488.9	5,919.8
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЗАРДЛЫН ДҮН	10,185,266.8	8,866,364.1
Урсгал зардал	8,705,057.4	8,099,407.2
Хөрөнгийн зардал	1,480,209.3	766,956.9
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ҮР ДҮН	1,144,554.4	958,706.3
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БУС ОРЛОГЫН ДҮН	224,018.9	145,735.9
Гадаад валютын ханшийн зөрүүний олз	209,096.9	137,589.4
Үндсэн хөрөнгө, бараа материал худалдсаны олз	13,132.5	6,047.0
Хөрөнгө оруулалтын олз	1,789.4	2,041.6
Дотоодын эх үүсвэрээс олгосон зээлээс эргэж төлөгдөх	-	58.0
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БУС ЗАРДЛЫН ДҮН	1,182,213.9	653,266.0
Эргэж төлөгдөх зээл	-	20,665.0
Үндсэн хөрөнгө худалдсаны гарз	117,832.8	162,908.9
Найдваргүй авлагын алдагдал	-	24.7
Хөрөнгө оруулалтын гарз	1,483.2	678.5
Гадаад валютын ханшийн зөрүүний гарз	741,218.1	421,835.5
Үнэ төлбөргүй гарсан зардал	13,775.1	32,414.8
Гадаадын төслийн зээлээс дамжуулан зээлдүүлэх	919.6	7,550.0
Хөрөнгийн дахин үнэлгээний зардал	1.9	292.5
Дотоод эх үүсвэрээс олгосон зээл	331,412.4	-
Дамжуулан зээлдүүлэх зээл	(24,429.1)	6,895.9
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ БУС ҮР ДҮН	(958,195.1)	(507,530.1)
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ НИЙТ ҮР ДҮН	186,359.4	451,176.2

Засгийн газрын 2015 оны мөнгөн гүйлгээний
аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан

(сая төгрөгөөр)

ҮЗҮҮЛЭЛТ	ӨМНӨХ ОН	ТАЙЛАНТ ОН
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ОРЛОГЫН ДҮН	16,873,664.8	15,010,714.9
ТАТВАРЫН ОРЛОГО	5,081,488.9	4,942,028.6
Орлогын албан татвар	1,064,332.0	1,054,543.1
Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн орлого	1,081,367.4	1,111,605.2
Хөрөнгийн албан татвар	78,601.9	86,613.3
Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	1,304,587.0	1,005,203.9
Онцгой албан татвар	453,139.3	592,323.6
Тусгай зориулалтын орлого	10,959.2	11,791.8
Гадаад үйл ажиллагааны орлого	352,964.0	272,638.2
Бусад татвар, төлбөр, хураамж	735,538.1	807,309.7
ТАТВАРЫН БУС ОРЛОГО	10,964,425.4	9,295,055.2
Нийтлэг татварын бус орлого	10,703,286.3	9,153,948.0
Хөрөнгийн орлого	154,733.3	57,127.4
Тусламжийн орлого	78,537.1	82,185.9
Улсын төсөв орон нутгийн төсөв хоорондын шилжүүлэг	27,868.7	1,793.9
ТУСЛАМЖ, САНХҮҮЖИЛТИЙН ОРЛОГО	827,750.5	773,631.1
Улсын төвлөрсөн төсвөөс	358,244.2	386,021.5
Нэмэлт санхүүжилтийн орлого	274,772.1	260,169.3
Орон нутгийн төсвөөс санхүүжих	24,831.5	2,577.8
Төсвийн захирагчдаас	31,276.3	113,753.7
Нийгмийн даатгалын сангийн төсвөөс санхүүжих	138,626.5	11,108.8
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ МӨНГӨН ЗАРЛАГЫН ДҮН	9,201,594.4	15,074,411.2
Бараа, үйлчилгээний зардал	4,940,640.6	10,714,187.7
Зээлийн үйлчилгээний төлбөр	1,108,374.8	1,172,842.0
Татаас	437,140.5	221,553.6
Урсгал зардал	2,715,438.5	2,965,828.0
ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЦЭВЭР МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ	7,672,070.5	(63,696.4)
Хөрөнгө оруулалтын мөнгөн орлого	48,543.2	128,219.1
Хөрөнгө оруулалтын мөнгөн зарлага	6,899,352.2	1,572,376.6
ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТЫН ЦЭВЭР МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ	-6,850,808.9	(1,444,157.5)
Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн орлого	0.0	2,361,322.2
Санхүүгийн үйл ажиллагааны мөнгөн зарлага	637,805.2	1,092,151.4
САНХҮҮГИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЦЭВЭР МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ	-637,805.2	1,269,170.9
НИЙТ ЦЭВЭР МӨНГӨН ГҮЙЛГЭЭ	183,456.4	(238,683.0)
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эхний үлдэгдэл	3,297,687.8	3,481,144.2
Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл	3,481,144.2	3,242,461.2

Засгийн газрын 2015 оны цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлтийн аудит хийсэн нэгтгэсэн тайлан

ҮЗҮҮЛЭЛТ	(сая төгрөгөөр)			
	Засгийн газрын оруулсан капитал	Дахин үнэлгээний нөөц	Хуримтлагдсан үр дүн	Засгийн газрын хувь оролцооны нийт дүн
2014 оны 1-р сарын 1-ээрх үлдэгдэл	<u>7,554,712.1</u>	<u>1,354,312.1</u>	<u>(436,585.0)</u>	<u>8,472,439.1</u>
Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт	-	-	(63,277.8)	(63,277.8)
Дахин илэрхийлсэн үлдэгдэл	-	-	(499,862.9)	(499,862.9)
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний өсөлт	-	16,470.5	-	16,470.5
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний бууралт	624,147.1	-	-	624,147.1
Орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрөөгүй олз, гарз	-	-	(16,998.6)	(16,998.6)
Тайлант үеийн үр дүн	-	-	186,359.4	186,359.4
2014 оны 12-р сарын 31-ээрх үлдэгдэл	<u>8,178,859.1</u>	<u>1,370,782.6</u>	<u>(330,502.2)</u>	<u>9,219,139.6</u>
2015 оны 1-р сарын 1-ээрх үлдэгдэл	8,178,859.1	1,370,782.6	(330,502.2)	9,219,139.6
Нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын өөрчлөлт	1,681,886.1	-	(307,004.7)	1,374,898.9
Дахин илэрхийлсэн үлдэгдэл	9,860,745.3	1,370,782.6	(637,506.8)	10,594,021.1
Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний өсөлт бууралт	-	583,541.7	-	583,541.7
Үндсэн хөрөнгийн өсөлт бууралт	(1,481,178.3)	-	-	(1,481,178.3)
Орлогын тайланд хүлээн зөвшөөрөөгүй олз, гарз	-	-	7,160.5	7,160.5
Тайлант үеийн үр дүн	-	-	451,176.2	451,176.2
2015 оны 12-р сарын 31-ээрх үлдэгдэл	<u>8,379,567.0</u>	<u>1,954,324.3</u>	<u>(179,170.1)</u>	<u>10,154,721.2</u>

Товчилсон үгийн жагсаалт

ААН	Аж ахуйн нэгж
ААНБ	Аж ахуйн нэгж, байгууллага
АЗЗА	Авто зам, засвар арчлалт
АМНАТ	Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр
АҮС	Аж үйлвэрийн сайд
БҮТЭЗ	Бага үнэтэй түргэн элэгдэх зүйл
БХБС	Барилга, хот байгуулалтын сайд
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
БСШУЯ	Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам
ГЕГ	Гаалийн ерөнхий газар
ГХБХБГ	Газрын харилцаа, барилга, хот байгуулалтын газар
ДЗЗ	Дамжуулан зээлдүүлсэн зээл
ДС	Дулааны станц
ДЦС	Дулааны цахилгаан станц
ЕБС	Ерөнхий боловсролын сургууль
ЖДҮДС	Жижиг, дунд үйлдвэрийг дэмжих сан
ЗГ	Засгийн газар
ЗГСНТ	Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан
ЗДТГ	Засаг даргын Тамгын газар
ЗТС	Зам, тээврийн сайд
МИАТ	Монголын иргэний агаарын тээвэр
МУХС	Монгол Улсыг хөгжүүлэх сан
НББ	Нягтлан бодох бүртгэл
НББОУС	Нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандарт
НДС	Нийгмийн даатгалын сан
НДШ	Нийгмийн даатгалын шимтгэл
НЗДТГ	Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар
НӨАТ	Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар
НӨХГ	Нийслэлийн Өмчийн харилцааны газар
НҮБ	Нэгдсэн үндэстний байгууллага
НХҮЕГ	Нийгмийн халамж, үйлчилгээний ерөнхий газар
ОНӨААН	Орон нутгийн өмчит аж ахуйн нэгж
ОНӨҮГ	Орон нутгийн өмчит үйлдвэрийн газар
ОНТЕЗ	Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч
ОУВС	Олон улсын валютын сан
ОСНААУГ	Орон сууц, нийтийн аж ахуйн удирдах газар
ОССК	Орон сууцны санхүүжилтийн корпораци
ӨБЦТС	Өмнөд бүсийн цахилгаан түгээх сүлжээ
СС	Сангийн сайд
СТАУС	Санхүүгийн тайлангийн аудитын удирдлагын систем
СТОУС	Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандарт
СЯ	Сангийн яам
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ТБОНӨХБАҮХАТХ	Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчилгээ худалдан авах тухай хууль
ТЕЗ	Төсвийн ерөнхийлөн захирагч

ТӨААН	Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж
ТӨҮГ	Төрийн өмчит үйлдвэрийн газар
ТӨХ	Төрийн өмчийн хороо
ТӨХК	Төрийн өмчит хувьцаат компани
ТТС	Төв төрийн сан
ТУЗ	Төлөөлөн удирдах зөвлөл
ТЭДС	Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сан
УИХ	Улсын Их Хурал
УУС	Уул, уурхайн сайд
УОО	Урьдчилж орсон орлого
УСНББОУС	Улсын секторын нягтлан бодох бүртгэлийн Олон улсын стандарт
УТҮГ	Улсын төсөвт үйлдвэрийн газар
ҮСХ	Үндэсний статистикийн хороо
ҮЦТТТХТ	Үнэт цаасны төлбөр, тооцоо, төвлөрсөн хадгаламжийн төв
ХАХНХС	Хүн амын хөгжил, нийгмийн хамгааллын сайд
ХС	Хөдөлмөрийн сайд
ХХААС	Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд
ХХААГ	Хүнс, хөдөө аж ахуйн газар
ХК	Хувьцаат компани
ХХК	Хязгаарлагдмал хариуцлагатай компани
ХХС	Хүний хөгжил сан
ХЗС	Хууль зүйн сайд
ХЭДС	Хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжих сан
ШӨХТГ	Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчдийн төлөө газар
ЭМСЯ	Эрүүл мэнд, спортын яам
ЭХС	Эрчим хүчний сайд

АУДИТЫН ТАЛААР ҮНДСЭН МЭДЭЭЛЭЛ, ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ОРЧИН

Аудит хийсэн үндэслэл, хугацаа

Үндэсний аудитын газар Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.10.2 дахь заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Төрийн аудитын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1.7-д заасан бүрэн эрхийн дагуу Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд аудит хийлээ.

Аудитын зорилт, хамарсан хүрээ

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг НББОУС, СТОУС, УСНББОУС болон бусад шаардлагын дагуу бэлтгэж, ажил гүйлгээ нь түүнийг зохицуулж буй хууль, тогтоомжийн хүрээнд хийгдэж, үнэн шударга илэрхийлэгдсэн эсэх талаар үндэслэлтэй баталгаагаар хууль тогтоох байгууллагыг хангахад энэхүү аудитын зорилт чиглэгдлээ.

Засгийн газрын санхүүгийн тайлангууд иж бүрэн бөгөөд үнэн зөв болохыг тодорхойлсон батламж мэдэгдэл, тайлбар, нэмэлт тодруулгыг тэдгээр тайланд хавсаргах ёстой. Эдгээр мэдээллийг Аудитын олон улсын стандартын дагуу сорьж шалгах нь аудитын зорилт бөгөөд хамарсан асуудлууд болно.

Үндэсний аудитын газар Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд аудит хийж, санал дүгнэлт гаргахын өмнө Төсвийн тухай болон Төрийн аудитын тухай хуулийн дагуу бүх шатны төсвийн захирагчид болон ТӨААН-үүдийн 2015 оны санхүүгийн тайланд аудит хийж, дүгнэлт гаргасан болно.

Аудитын арга зүй

Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан материаллаг хэмжээний алдаатай илэрхийлэгдээгүй гэсэн үндэслэлтэй баталгаа олж авахын тулд санхүүгийн тайланг бэлтгэхэд баримталсан бодлого, зарчмыг үнэлж, санхүүгийн тайлангийн батламж мэдэгдлийг үндсэн шалгуур болгон, СТАУС програм хангамж ашиглан хяналтын сорил, шинжилгээний горим болон сорил хийж, өндөр дүнтэй ажил гүйлгээ, тооцооллыг давтан шалгаж, санхүүгийн тайлан, түүний тодруулгад үнэлгээ өгөв.

Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд ТЕЗ-дын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, НДС, ХХС, ТТС, төрийн өмчийн болон орон нутгийн өмчит ААН-үүдийн санхүүгийн тайлангууд нэгтгэгддэг тул материаллаг байдлын түвшинг Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн үр дүнгийн тайлангийн нийт зардлын дүнгээс 2.0 хувиар тооцож 190.4 тэрбум төгрөгөөр тогтоосон болно.

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАГНАЛЫН ХҮРЭЭ БА САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГ НЭГТГЭХЭД БАРИМТАЛСАН АРГАЧЛАЛ, ЗАРЧИМ

Сангийн яам Төсвийн тухай хуулийн 54 дүгээр зүйлийн 54.1, 54.2 дахь заалтын дагуу Засгийн газрын 2015 оны жилийн эцсийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг бэлтгэн гаргаж, хуульд заасан хугацаанд Үндэсний аудитын газарт ирүүлсэн.

Сангийн яам УСНББОУС-д заасан шилжилтийн нөхцлийг Сангийн сайдын 2009 оны 263 дугаар тушаалаар шинэчлэн баталж, ЗГСНТ-г стандартад нийцүүлэх цаг хугацааг баримтлан ажиллаж байгаатай холбоотойгоор:

- Улсын төсвөөс олгосон санхүүжилтийн гүйлгээг цэвэрлэж, нэгтгэлд хамрагдсан байгууллагуудын хооронд гарсан ажил гүйлгээний давхардлыг арилгаж тайлагнажээ.
- Байгууллагын төрлөөрх санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд бүх ТЕЗ-д, Төв төрийн сан, төсөл, сангууд, 100 хувийн оролцоотой төрийн болон орон нутгийн өмчийн ААНБ-ын нэгтгэлийн дүнг тус тусад нь баганаар харуулжээ.

Сангийн яам Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн тайланд нэгтгэгдсэн улс, орон нутгийн төсөв, ХХС, НДС хооронд хийгдсэн нийт 9,851.1 тэрбум төгрөгийн давхардсан гүйлгээг Сангийн сайдын 2006 оны 32 дугаар тушаалаар баталсан “Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн болон Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, тэмдэглэл бэлтгэх аргачлал”-ын 4.5.2-т заасны дагуу тайлагнажээ.

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд:

- Улс, орон нутгийн ТЕЗ-дын төсвийн багцын 56 санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан,
- Нийгмийн даатгалын сангийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан,
- Хүний хөгжил сангийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан,
- Төв төрийн сангийн санхүүгийн тайлан,
- Төрийн өмчийн 109, орон нутгийн өмчийн 220 аж ахуйн нэгж, байгууллага, 84 төсөл, сангийн 2015 оны санхүүгийн тайлангуудыг тус тус нэгтгэсэн байна.

Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1-д “аж ахуйн нэгж, байгууллагын санхүүгийн тайлан нь Нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартад нийцсэн байх” гэж заасныг хэрэгжүүлэх зорилгоор Сангийн сайдын 2014 оны 244 дүгээр тушаалаар “Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг УСНББОУС-д нийцүүлэхээр 2015-2019 онд хийгдэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөө”-г шинэчлэн баталсан байна.

Санхүүгийн тайланг бэлтгэсэн суурь

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг нягтлан бодох бүртгэлийн тохируулсан аккрузл суурийг хэрэглэж бэлтгэсэн байна.

Тайланг илэрхийлсэн мөнгөний нэгж

Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланг Нягтлан бодох бүртгэлийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх заалтын дагуу Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт төгрөгөөр илэрхийлж, санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан болон тодруулга тайланг сая төгрөгөөр илэрхийлсэн байна.

Санхүүгийн тайлангийн бүтэц, бүрэлдэхүүн

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан нь Төсвийн тухай хуулийн 54 дүгээр зүйлийн 54.4-т заасны дагуу дараах бүрэлдэхүүн хэсэгтэй байна. Үүнд :

А. Үндсэн тайлан	Б. Байгууллагын төрлөөрх санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан	В. Санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн тайлбар, тодруулга
Засгийн газрын санхүүгийн байдлын нэгтгэсэн тайлан	Байгууллагын төрлөөрх санхүүгийн байдлын нэгтгэсэн тайлан	НББ-ийн бодлого, зарчим

Засгийн газрын санхүүгийн үр дүнгийн нэгтгэсэн тайлан	Байгууллагын төрлөөрх санхүүгийн үр дүнгийн нэгтгэсэн тайлан	Толилуулгын суурь
Засгийн газрын мөнгөн гүйлгээний нэгтгэсэн тайлан	Байгууллагын төрлөөрх мөнгөн гүйлгээний нэгтгэсэн тайлан	
Засгийн газрын цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлтийн нэгтгэсэн тайлан	Байгууллагын төрлөөрх цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлтийн тайлан	

Дээрх тайлангуудыг Сангийн сайдын 2006 оны 32 дугаар тушаалаар баталсан “Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн болон Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, тэмдэглэл бэлтгэх аргачлал”-ын дагуу “Plastic 3.0” програмаар нэгтгэн гаргажээ.

Нягтлан бодох бүртгэлийн зарчим

Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө

Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө нь дараах зүйлсээс бүрдсэн байна. Үүнд:

- Төрийн сангийн нэгдсэн дансны Монголбанкн дахь үлдэгдэл;
- Төсөвт байгууллага, төсөл, сангуудын арилжааны банкин дахь үлдэгдэл;
- Төрийн болон орон нутгийн өмчит ААН-үүдийн арилжааны банкин дахь үлдэгдэл;
- Банкны харилцахын гадаад валютаарх үлдэгдэл;
- Кассад байгаа бэлэн мөнгө;
- Хадгаламж;
- Богино хугацаат хөрөнгө оруулалт.

Авлага

Авлага нь богино хугацаат дансны авлага, зээлийн авлага болон урьдчилгаанаас бүрдсэн байна.

Урт хугацаат зээлийн авлага

Урт хугацаат зээлийн авлага нь Засгийн газрын байгууллагуудын бусдад нэг жилээс дээш хугацаанд зээлдүүлсэн мөнгөн хөрөнгийн жилийн эцэст төлөгдөөгүй байгаа үлдэгдэл дүнг илэрхийлнэ. Зээлийн авлагыг төлөгдөх дүнгээр нь хүлээн зөвшөөрсөн байна.

Бараа материал

Бараа материалын өртгийг эхэлж авснаа эхэлж зарлагадах аргаар тодорхойлжээ.

Үндсэн хөрөнгө

Үндсэн хөрөнгийг өртгөөр нь болон Сангийн сайдын 2009 оны 135 дугаар тушаалаар баталсан “Төрийн болон орон нутгийн өмчийн эд хөрөнгийн дахин үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу төсөвт байгууллагын үндсэн хөрөнгийг дахин үнэлсэн дүнгээр хүлээн зөвшөөрсөн. Төсөвт байгууллага нь 2015 онд үндсэн хөрөнгөд УСНББОУС-17 “Үндсэн хөрөнгө” стандартын дагуу элэгдэл байгуулжээ.

Биет бус хөрөнгө

Биет бус хөрөнгө гэдэг нь биет шинж чанаргүй боловч ирээдүйд түүнээс өгөөж хүртэхийн тулд гаргасан зарлага юм.

Богино хугацаат өр

Богино хугацаат өр төлбөр нь нэг жилийн дотор барагдуулах ёстой өр төлбөрийг илэрхийлнэ.

Урт хугацаат өр төлбөр

Урт хугацаат өр төлбөр гэдэг нь нэг жилээс дээш хугацаанд барагдуулах үүрэг хариуцлага юм.

Орлого хүлээн зөвшөөрөлт

Арилжааны бус орлого болох татвар, хураамж, торгууль, шимтгэлийг цуглуулсан үед нь, харин бараа, үйлчилгээг төлбөртэйгээр хүргэсэн үед арилжааны (хэрэгжсэн) орлогыг хүлээн зөвшөөрсөн байна.

Зардал

Нягтлан бодох бүртгэлийн аккрузл зарчмын дагуу гарсан үед нь хүлээн зөвшөөрсөн байна.

САНХҮҮГИЙН ДОТООД ХЯНАЛТ

Сангийн яамны Төсвийн хяналт, эрсдэлийн удирдлагын газар нь Дотоод аудит, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний болон Санхүүгийн хяналт, шалгалтын хэлтэстэй, нийт 19 орон тоотойгоор үйл ажиллагаагаа явуулсан байна.

Тус газар 2015 онд санхүүгийн дотоод аудитыг дараах чиглэлээр гүйцэтгэсэн байна. Үүнд:

- Төсвийн байгууллага, төрийн болон орон нутгийн өмчит ААНБ-уудын бараа материалын үлдэгдэлд;
- Эрдэнэс Тавантолгой ХХК-ийн үйл ажиллагаа, хувьцааны бүртгэлд;
- Хөрөнгө оруулалтын хяналтын зардлын (2 хувь) зарцуулалт, үлдэгдэлд;
- Засгийн газрын өрийн 2014 оны үлдэгдлийн хэмжээг тулган баталгаажуулах;
- Монгол Улсын 2013, 2014 оны татварын хөнгөлөлт, чөлөөлөлтийн гүйцэтгэлд Нийслэлийн дотоод аудитын газар болон Татварын ерөнхий газартай хамтран;
- Монгол Улсын Засгийн газрын шугамаар гадаад улс болон олон улсын санхүүгийн байгууллагаас авсан гадаадын зээл, тусламжийн санхүүжилт, бүртгэл, тооцоо, судалгаа, тайлагналт иж бүрэн хийгдсэн эсэхэд дотоод аудит хийсэн байна.

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН ТОДРУУЛГА:**НЭГ. МӨНГӨ БА ТҮҮНТЭЙ АДИЛТГАХ ХӨРӨНГӨ****1.1. Мөнгөн хөрөнгө**

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл 3,481.1 тэрбум, эцсийн үлдэгдэл 3,242.5 тэрбум төгрөгт хүрч, тайлант онд 7.0 хувь буюу 238.7 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

Сангийн яам Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан дахь мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдлийг тодруулга тайланд дараах байдлаар ангилан тайлагнасан байна.

Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн үлдэгдэл /төсвийн ерөнхийлөн захирагчдаар/:

(сая төгрөгөөр)

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/
Улсын төсвийн ерөнхийлөн захирагч-29	1,434,140.5	1,443,649.8
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж	1,499,299.1	1,145,673.1
Төв төрийн сан	117,968.0	286,399.8
Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагч-22	429,736.8	366,738.6
Нийт дүн	3,481,144.2	3,242,461.2

Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийн үлдэгдэл /дансны ангиллаар/:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/
Кассад байгаа бэлэн мөнгө	3,071.9	3,382.7
Банкинд байгаа бэлэн мөнгө	3,478,072.3	3,239,078.5
Нийт дүн	3,481,144.2	3,242,461.2

Хүснэгтээс үзэхэд Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн тодруулга дахь мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгийг УСНББОУС, Сангийн сайдын 2006 оны 32 дугаар тушаалаар баталсан “Төсвийн ерөнхийлөн захирагчийн болон Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан гаргах аргачлал”, Сангийн сайдын 2006 оны 388 дугаар тушаалын хавсралтад заасан үзүүлэлтээр иж бүрэн тайлагнаагүй байна.

Мөнгөн хөрөнгийн талаарх энэхүү илчлэл, толилуулгыг Сангийн сайдын 2015 оны 341 дүгээр тушаалаар баталсан үзүүлэлттэй харьцуулсан ч иж бүрэн бус байна. Тухайлбал,

- Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн тайлан дахь мөнгөн хөрөнгийн дансны ангиллыг Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд гадаад валют, хадгаламж, замд яваа мөнгөн хөрөнгө зэрэг үзүүлэлтээр дээрх журмын дагуу толилуулаагүй байна.

Бид өмнөх шатанд аудит хийж баталгаажуулсан санхүүгийн тайлан болон Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн тайланг нэгтгэсэн Plastic програмаас авсан үзүүлэлтүүдэд үндэслэн мөнгөн хөрөнгийг дараах байдлаар хураангуйлан ангилав.

Мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдлийг дансны ангилал болон байгууллагын төрлөөр харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл байгууллагын төрлөөр			
			Төрийн өмчит ААН	Төрийн сан	Төсөвт байгууллага	Төсөл, сангууд
МӨНГӨН ХӨРӨНГӨ	3,481,144.2	3,242,461.2	1,327,973.0	540,051.8	205,594.7	1,168,841.7
Кассанд байгаа бэлэн мөнгө	3,071.9	55,349.0	53,175.2	0.4	2,140.3	33.1
Төгрөг	1,366.2	53,471.4	53,036.5	0.4	402.3	32.2
Гадаад валют	1,595.4	1,866.4	138.7	-	1,727.6	-
Нэмэлт санхүүжилт	110.3	11.0	-	-	10.2	0.8
Касс арилжааны банк	-	0.2	-	-	0.2	-
Банкинд байгаа бэлэн мөнгө	3,478,072.3	3,187,112.2	1,274,797.8	540,051.3	203,454.4	1,168,808.6
Төгрөг	2,755,088.4	2,067,329.6	1,249,656.5	254,021.9	130,372.4	433,278.8
Гадаад валют	176,382.1	450,359.5	16,747.6	281,894.1	73,079.2	78,638.5
Замд яваа мөнгөн хөрөнгө	10,756.0	4,187.3	-	4,135.4	2.8	49.1
Хадгаламж	535,845.8	665,235.8	8,393.7	-	-	656,842.2

Банкин дахь төгрөгийн харилцах дансны үлдэгдэл 26.0 хувь буюу 0.7 их наяд төгрөгөөр, замд яваа мөнгөн хөрөнгө 66.1 хувь буюу 6.6 тэрбум төгрөгөөр тус тус буурсан байна.

(сая төгрөгөөр)

Банкин дахь хадгаламжийн үлдэгдлийг Төсвийн тухай хуулийн дагуу Засгийн газрын мөнгөн хөрөнгийн нэгдсэн зохицуулалтын хүрээнд хадгаламжтай холбоотой асуудлыг арилжааны банкуудтай хамтран хэрэгжүүлдэг ба тайлант оны эцэс дэх хадгаламжийн дүнг эхний үлдэгдэлтэй харьцуулахад 129.4 тэрбум төгрөг буюу 24.2 хувиар өссөн байна.

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/
БСШУС	3,310.8	8,393.6
Сангийн сайд	-	189,842.2
НДС	532,000.0	467,000.0
Төв төрийн сан	535.0	-
Нийт дүн	535,845.8	665,235.8

Төсвийн тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.3-д Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрлөөр банкинд тусдаа данс нээснээс бусад тохиолдолд **төсөвт хамаарах бүх гүйлгээг** Төрийн сангийн нэгдсэн дансаар гүйцэтгэхээр заасан байна.

Төрийн сангаас гаргаж өгсөн мэдээллээс үзэхэд арилжааны банкинд орон нутгийн сан, төсвийн 7 байгууллага төрийн сангаас гадуур зөвшөөрөлгүй харилцах дансаар гүйлгээ хийж, 2015 оны 12 дугаар сарын 31-ний байдлаар эдгээр дансдын үлдэгдэл 19.8 сая төгрөгийг төсөвт төвлөрүүлээгүй зөрчил илэрлээ.

ТТС-гийн мөнгөн хөрөнгийн дансны үлдэгдлийг тулган баталгаажуулахад ГЕГ-т бүртгэлтэй түр горимоор оруулж ирсэн барааны гаалийн татварыг хуримтлуулан бүртгэх зориулалттай төгрөгийн дансны гүйлгээг гадаад валютын дансанд бүртгэж, тус дансны эцсийн үлдэгдлийг НББ-ийн журналд 9.6 тэрбум төгрөгөөр илүү тусгажээ.

Нийгмийн даатгалын сангийн мөнгөн хөрөнгө, хадгаламж

Нийгмийн даатгалын сангийн мөнгөн хөрөнгийн эцсийн үлдэгдэл 701.2 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оноос 109.8 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн мөнгөн хөрөнгийн бүтцийг харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эцсийн үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-/		Дүнд эзлэх хувь	
			Дүн	Хувь	2014 он	2015 он
Кассад байгаа бэлэн мөнгө	0.1	0.5	0.4	-	-	-
Замд яваа мөнгөн хөрөнгө	24.4	-	(24.4)	-	-	-
Хадгаламж	532,000.0	467,000.0	(65,000.0)	59.2	65.6	66.6
Харилцах данс	279,099.8	234,274.7	(44,825.1)	40.8	34.4	33.4
Нийт дүн	811,124.3	701,275.2	(109,849.1)	100.0	100.0	100.0

Мөнгөн хөрөнгийн 66.6 хувь буюу 467.0 тэрбум төгрөг арилжааны банкуудад хадгаламж хэлбэрээр, 26.8 хувь буюу 188.2 тэрбум төгрөг харилцах дансанд, төрийн сангийн харилцах дансанд 6.5 хувь буюу 46.0 тэрбум төгрөг тус тус байршиж байна.

2014 онд хадгаламжийн хүүгээс 44.4 тэрбум төгрөгийн орлого НДС-д төвлөрүүлж байсан бол 2015 онд 56.0 тэрбум төгрөгт хүрч 11.6 тэрбум төгрөгөөр буюу 26.1 хувиар өссөн байна. Хүүгийн түвшин 2015 онд 11.8 хувь байгаа бөгөөд НДҮЗ-ийн 2014 оны 29 дүгээр тогтоолд заасны дагуу хүүгийн хэмжээг Монголбанкны бодлогын хүүтэй уялдуулан тогтоож байна.

- Сангийн чөлөөт үлдэгдлийг арилжааны банкинд байршуулахдаа ШӨХТГ-ын улсын байцаагчийн дүгнэлтийн дагуу банкуудын дунд чөлөөт өрсөлдөөн бий болгох замаар сонгон шалгаруулдаг тогтолцоонд шилжих аудитын зөвлөмжийг хэрэгжүүлж ажиллаагүй байна.

Хүний хөгжил сангийн мөнгөн хөрөнгө

Тайлант онд тус сангийн мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэл өмнөх оноос 51.3 тэрбум төгрөгөөр өсч, 84.8 тэрбум төгрөгт хүрсэн нь АМНАТ-ийн орлогын төлөвлөгөө давж биелсэнтэй холбоотой байна.

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын мөнгөн хөрөнгө

Орон нутгийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн мөнгөн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл 429.7 тэрбум төгрөг байснаас 14.7 хувиар буурч 366.7 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан бөгөөд үүний 13.7 хувь буюу 50.1 тэрбум төгрөг нь арилжааны банкинд байршиж байна.

Оны эхний үлдэгдэлтэй харьцуулбал, төрийн сангуудын мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэл 31.4 тэрбум, төсөвт байгууллагуудын мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэл 18.8 тэрбум, төсөл, сангуудын мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэл 15.2 тэрбум төгрөгөөр тус тус буурч, ОНӨААН-үүдийн мөнгөн хөрөнгийн үлдэгдэл 2.4 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Төсвийн тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.3-д заасныг зөрчиж, Сангийн яамны зөвшөөрөлгүйгээр Баянхонгор, Баян-Өлгий аймгуудын ТЭЗ-ийн төсвийн багцын зарим байгууллагууд арилжааны банкуудад харилцах данс нээж, гүйлгээ хийсэн байна. Тухайлбал,

- Баянхонгор аймгийн байгалийн нөхөн сэргээлтийн зориулалтаар ашиглаж байсан 2.9 сая төгрөгийг Голомт банкинд байршуулсан,
- Баян-Өлгий аймгийн Байгаль орчныг нөхөн сэргээх болон Хүүхдийн төлөө сангууд арилжааны банкинд харилцах данс нээж үйл ажиллагаагаа явуулсан бөгөөд оны эцэст 1.4 сая төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.

Сангийн яамны зөвшөөрөлгүйгээр Нийслэл, Дорноговь, Завхан, Ховд, Увс, Сэлэнгэ, Баян-Өлгий, Говь-Алтай, Хэнтий, Орхон зэрэг аймгуудын ТЕЗ-дын төсвийн багцын зарим байгууллагууд арилжааны банкинд харилцах данс нээж, гүйлгээ хийсэн 204.7 сая төгрөгийн үлдэгдэлтэй 42 дансыг аудитын явцад хаасан байна.

Мөн анхан шатны баримтын бүрдэлгүй ажил гүйлгээг бүртгэсэн, мөнгөн кассын ажиллагааны журам зөрчсөн, бүртгэл, тайлагнал, баталгаажуулалт, санхүүгийн сахилга, хариуцлагатай холбоотой нийт 4.8 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчлийг аудитаар илрүүлсэн байна. Тухайлбал,

- Орхон аймагт 2.7 тэрбум, Нийслэлд 0.8 тэрбум, Сэлэнгэ аймагт 0.7 тэрбум, Архангай аймагт 0.2 тэрбум, Говьсүмбэр аймагт 0.2 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил гарсан байна.

ХОЁР. АВЛАГА

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нийт авлагын эхний үлдэгдэл 6,745.5 тэрбум төгрөг байснаас тайлант онд 541.9 тэрбум төгрөгөөр буурч, оны эцэст 6,203.6 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Нийт авлагын үлдэгдлийг бүтцээр нь харуулбал:

(сая төгрөгөөр)				
Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
Ажиллагчидтай холбогдсон авлага	830.1	1,170.5	340.4	-
Төлбөртэй үйлчилгээний авлага	111,218.7	160,549.0	49,330.3	2.6
Татаас, санхүүжилтийн авлага	72,944.3	87,443.0	14,498.7	1.4
Зээлийн хүүгийн авлага	525.2	820.8	295.6	-
Дансны авлага /ТӨААН/	-	229,226.2	229,226.2	3.7
Татвар, НДШ-ийн авлага /ТӨААН/	-	23,012.7	23,012.7	0.4
Бусад авлага	4,292,485.9	3,637,485.4	(655,000.5)	58.6
Зээлийн авлага	2,267,517.5	2,063,945.1	(203,572.4)	33.3
Нийт авлагын дүн	6,745,521.8	6,203,652.7	(541,869.1)	100.0
Үүнээс байгууллагын төрлөөр харуулбал:				
Улсын ТЕЗ	1,101,206.6	1,408,244.3	307,037.7	22.7
Төв төрийн сан	2,080,289.4	2,335,158.0	254,868.6	37.6
Хүний хөгжил сан	5.1	-	(5.1)	-
Нийгмийн даатгалын сан	51,432.9	92,743.8	41,310.9	1.5
Орон нутгийн ТЕЗ	176,746.4	223,534.5	46,788.1	3.6
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгжүүд	3,335,841.4	2,143,972.1	(1,191,869.3)	34.6
Нийт авлагын дүн	6,745,521.8	6,203,652.7	(541,869.1)	100.0

Хүснэгтээс үзэхэд бусад авлага 655.0 тэрбум, зээлийн авлага 203.6 тэрбум төгрөгөөр буурч, ТӨААН-үүдийн санхүүгийн тайланг ТЕЗ-дын санхүүгийн тайланд нэгтгэсэнтэй холбоотойгоор дансны авлага 229.2 тэрбум төгрөгөөр, бусад авлагууд 0.3-49.3 тэрбум төгрөгөөр тус тус өсчээ. Нийт авлагад зээлийн авлага 33.3 хувь, бусад авлага 58.6 хувь, дансны авлага 3.7 хувь, төлбөртэй үйлчилгээний авлага 2.6 хувь, татаас, санхүүжилтийн авлага 1.4 хувь, татвар, НДШ-ийн авлага 0.4 хувийг тус тус эзэлж байна.

2.1. Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлагын талаар

Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлага өмнөх оноос 307.0 тэрбум төгрөгөөр өсч, оны эцэст 1,408.2 тэрбум төгрөг болсон бөгөөд авлагын өсөлт, бууралтыг харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Төсвийн ерөнхийлөн захирагч	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
Монгол Улсын Шадар сайд	5,010.2	4,353.5	(656.71)	0.3
Сангийн сайд	109,729.5	156,195.0	46,465.49	11.1
Хууль зүйн сайд	49,598.2	47,429.3	(2,168.90)	3.4
Байгаль орчин, ногоон хөгжил, аялал жуулчлалын сайд	9,956.7	934.8	(9,021.89)	0.1
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайд	117,917.7	147,190.7	29,272.98	10.5
Хүнс, хөдөө аж ахуйн сайд	159,372.0	180,384.3	21,012.26	12.8
Эрүүл мэнд, спортын сайд	3,253.9	1,593.3	(1,660.61)	0.1
Зам, тээврийн сайд	58,217.0	114,432.2	56,215.24	8.1
Барилга, хот байгуулалтын сайд	1,584.0	134,497.3	132,913.27	9.6
Эрчим хүчний сайд	2,844.9	73,038.8	70,193.88	5.2
Аж үйлдвэрийн сайд	461,972.1	395,711.5	(66,260.67)	28.1
Бусад	121,750.4	152,483.8	30,733.42	10.8
Нийт дүн	1,101,206.6	1,408,244.3	307,037.7	100.0

Тайлант онд ТЕЗ-дын нэгтгэсэн тайланд эрхлэх асуудлын хүрээний төрийн болон орон нутгийн өмчит ААНБ, төсөл, хөтөлбөрийн санхүүгийн тайланг нэгтгэсэнтэй холбоотойгоор тайлант онд авлага дараах байдлаар нэмэгдсэн байна. Үүнд:

- БХБС-ын төсвийн багц Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ТӨҮГ-ын авлагын 132.9 тэрбум төгрөгөөр,
- ЗТС-ын төсвийн багц АЗЗА ТӨХК-ууд, МИАТ ТӨХК, Монголын төмөр зам ТӨХК-уудын авлагын 56.2 тэрбум төгрөгөөр,
- ЭХС-ын төсвийн багц 28 ААН-үүдийн авлагын 70.2 тэрбум төгрөгөөр,
- ХХААС-ын төсвийн багц бага оврын тракторын зээлийн авлагын 21.0 тэрбум төгрөгөөр,
- Сангийн сайдын төсвийн багц Жайка-Жижиг дунд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, байгаль орчныг хамгаалах төслийн зээлийн авлагын 46.4 тэрбум төгрөгөөр,
- БСШУС-ын төсвийн багц Сургалтын төрийн сангийн авлагын 29.2 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн байна.

Зарим ТЕЗ-дын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн аудитаар авлага, өглөгийг харилцагчтай тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, зээлийн авлагын хугацаа хэтэрсэн, өмнөх аудитаар хүргүүлсэн зөвлөмж, албан шаардлагыг хэрэгжүүлээгүй зөрчил илэрсэн байна. Тухайлбал,

- ХХААС-ын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудитаар 64.1 тэрбум төгрөгийн авлагыг харилцагчтай тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, 70.1 тэрбум төгрөгийн зээлийн хугацаа хэтэрсэн, төслийн болон чацарганы суулгацын 3.7 тэрбум, бага оврын тракторын 5.2 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдлийг аймгуудын ХХААГ-уудтай тооцоо нийлж, баталгаажуулсан боловч тухайн харилцагчид данс бүртгэлдээ тусгаагүй, МУХС-гийн хөрөнгөөр бэлтгэсэн улаан буудайн 27.3 тэрбум төгрөгийн өглөг, Гацуурт ХХК-иас авах 3.0 тэрбум төгрөгийн авлагыг тус тус тооцоо нийлж баталгаажуулах, барагдуулах талаар өгсөн албан шаардлагуудыг одоог хүртэл хэрэгжүүлээгүй байна.

2.2. Төв төрийн сангийн авлагын талаар

Нийт авлагад Төв төрийн сангийн үлдэгдэл 39.3 хувийг эзэлж байгаа бөгөөд өмнөх оноос 502.2 тэрбум төгрөгөөр өсч, оны эцэст 2,869.4 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

ЗГСНТ-д Төв төрийн сангийн нийт авлагын устгах бичилт хийгдээгүй дүнгээр үлдэгдлийн бүтцийг харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Нэмэгдсэн	Хасагдсан	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-
Бусад байгууллагаас авах авлага	42,326.4	130,128.4	8,523.6	163,931.2	121,604.8
Хувь хүмүүсээс авах авлага	11.1	-	-	11.1	-
ЗГ-ын түвшин хоорондын авлага	288,312.6	500,047.1	53,379.8	734,979.8	446,667.2
Банкны байгууллагаас авах авлага	183,467.5	57,642.3	57,241.3	183,868.4	400.9
Бусад авлагын дүн	514,117.6	687,817.7	119,144.8	1,082,790.5	568,673.0
Улсын төсвөөс олгосон зээл	28,784.0	-	34.0	28,750.0	(34.0)
Гадаад эх үүсвэрээс олгосон зээлийн авлага	1,438,201.2	176,761.4	47,260.3	1,567,702.3	129,501.1
Бондын эх үүсвэрээс олгосон зээлийн авлага	386,130.7	600.7	196,580.7	190,150.7	(195,980.0)
Зээлийн авлагын дүн	1,853,115.9	177,362.1	243,875.0	1,786,603.1	(66,512.9)
Нийт авлагын дүн	2,367,233.5	865,179.9	363,019.8	2,869,393.6	502,160.1

Тайлант онд ТТС-гийн авлага цэвэр дүнгээр 666.8 тэрбум төгрөгөөр өсч, 168.7 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна. Үүнд:

Нэмэгдсэн шалтгаан:

- Гадаад зээлээс 7 аймгийн ЗДТГ, НЗДТГ, ЗТС, ХХААС, ДЦС-4 ТӨХК, Дарханы ДЦС ТӨХК, 9 банкны нийт 51.7 тэрбум төгрөгийн зээлийн ашиглалт, Орхон аймгийн ЗДТГ, ЗТС, 8 банкны нийт 66.2 тэрбум төгрөгийн бүртгэгдээгүй зээлийн ашиглалтыг бүртгэсэн,
- Хөрөнгө оруулалт хөгжлийн сан татан буугдсантай холбоотойгоор Сангийн яамнаас Төрийн санд Анод банкнаас авах 4.2 тэрбум төгрөгийн авлагыг шилжүүлэн бүртгэсэн,
- Хүний хөгжил сангийн суутган тооцоогоор 42.9 тэрбум, улсын төсөвт төвлөрүүлэх орлогын тооцоогоор 287.8 тэрбум, нийт 330.7 тэрбум төгрөгийн авлага нэмэгдсэн,
- Орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ХХК-д 3.1 тэрбум, Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ТӨҮГ-т 2.1 тэрбум, нийт 5.2 тэрбум төгрөгийн хүүгийн авлагууд тус тус нэмэгдсэн,
- Засгийн газрын 2015 оны 282 дугаар тогтоолоор төсвийн хөрөнгө оруулалт, төсөл, арга хэмжээний санхүүжилтийн 159.8 тэрбум төгрөгийг векселиэр баталгаажуулсан,
- Ханшийн зөрүүгийн өөрчлөлтөөр 49.0 тэрбум төгрөгөөр авлага нэмэгдсэн.

Хасагдсан шалтгаан:

- Харилцах дансаар 151.6 тэрбум төгрөгийн авлага барагдсан,
- Гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн 17.1 тэрбум төгрөгийн авлагыг дотоод гүйлгээгээр залруулсан байна.

2.2.1 Зээлийн авлагын талаар

Төв төрийн сангийн 2015 оны санхүүгийн тайлангаар зээлийн авлага оны эхэнд 1,853.1 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байсан ба оны эцэст 1,786.6 тэрбум төгрөг болж 66.5 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

Нийт зээлийн авлагын дүнд гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн авлага дийлэнх буюу 87.8 хувь, бондын эх үүсвэрээс олгосон зээл 10.6 хувь, дотоод эх үүсвэрээс олгосон зээлийн авлага 1.6 хувийг тус тус эзэлж байна.

Дотоод эх үүсвэрээс олгосон зээлийн талаар

Улсын төсвөөс олгосон зээлийн авлага оны эхэнд 28.8 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байсан ба Баян-Өлгий аймгийн цахилгаан, дулааны 34.0 сая төгрөгийн авлага барагдаж оны эцэст 28.7 тэрбум төгрөг болсон байна.

Улсын төсвөөс 1993-2002 онуудад олгосон 18 ААНБ-ын 7.9 тэрбум төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн зээлийн авлагыг барагдуулах талаар Шинэ эрин ТББ-тай байгуулсан гэрээт ажил тодорхой үр дүнд хүрээгүй, нэхэмжилсэн авлагын эзэн холбогдогч тодорхойгүй, хөөн хэлэлцэх хугацаа хэтэрсэн нь найдваргүй авлага болох эрсдэл үүссэн байна.

Хадгаламж, зээлийн хоршооны хохирогчдод 2007 онд олгосон зээлийн эргэн төлөгдөөгүй 20.6 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэл барагдаагүй нь хуульд эхний ээлжинд хохирогчдын төлбөрийг барагдуулах өөрчлөлт орсонтой холбоотой байна.

Гадаад зээлийн эх үүсвэрээс дамжуулан зээлдүүлсэн авлагын талаар

Гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийн авлага оны эхэнд 1,438.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байсан ба тайлант онд гадаад зээлийн эх үүсвэрээс зээлийн ашиглалтаар 117.9 тэрбум, ханшийн зөрүүгийн өөрчлөлтөөр 49.0 тэрбум нийт 166.9 тэрбум төгрөгийн цэвэр дүнгээр өсч, төсвийн харилцахаар 20.3 тэрбум төгрөгийн авлага барагдаж, залруулах бичилтээр 17.1 тэрбум төгрөг нийт 37.4 тэрбум төгрөгийн цэвэр дүнгээр авлага буурч 1,567.7 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Тайлант онд нийт гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийн авлагад ТӨААН-үүдэд олгосон зээл 52.6 хувийг, хувийн хэвшлийн ААН-үүдэд олгосон зээл 25.1 хувийг, Засгийн газрын байгууллага, бусад шатны төсөвт олгосон зээл 22.3 хувийг тус тус эзэлж байна.

Гадаад зээлийн эх үүсвэрээс дамжуулан зээлдүүлсэн авлага:

- 12 ТЕЗ-тай холбоотой 1992 онд БНХАУ-ын зээлийн эх үүсвэрээс олгосон орон сууцны 0.3 тэрбум төгрөгийн зээлийг шийдвэрлээгүй, Увс, Хэнтий, Архангай аймгуудын ЗДТГ, НЗДТГ, ЗТЯ-тай холбоотой 10 гэрээний 133.2 тэрбум төгрөгийн зээлийг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй,
- ТӨААН-үүдэд олгосон зээлийн авлагаас 11 байгууллагын 222.2 тэрбум төгрөгийн зээлийн авлагыг тооцоо нийлж, баталгаажуулах талаар албан бичиг хүргүүлсэн боловч эцэслээгүй, Даланзадгад ДЦС ТӨХК-ийн 1.6 тэрбум төгрөгийн авлагыг шүүхийн шийдвэрээр хэрэгсэхгүй болгосон, Төрийн холбооны газрын 11.8 тэрбум төгрөг, Мэдээлэл холбооны сүлжээ ХХК-ийн 32.9 тэрбум төгрөгийн дамжуулан зээлийн авлагад гэрээ байгуулж, тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, ОСНААУГ, ӨБЦТС ТӨХК, Даланзадгад ДЦС ТӨХК-уудын 31.3 тэрбум төгрөгийн зээлд гэрээ байгуулаагүй,
- Хувийн хэвшлийн 3 ААН-ийн 9.6 тэрбум төгрөгийн авлагыг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, 75 ААН-д 1994-2000 онуудад олгосон 141.4 тэрбум төгрөгийн зээлийн авлагын төлөгдөх хугацаа хэтэрсэн, шүүхэд 19 ААН-ийн нийт 89.6 тэрбум төгрөгийн авлагыг нэхэмжилснээс 3 ААН-ийн 9.6 тэрбум төгрөгийн авлагыг эргэн төлүүлэх шийдвэр гарсан, 16 ААН-ийн 80.1 тэрбум төгрөгийн авлагыг шүүхээс хэрэгсэхгүй болгосон байна.

Бондын эх үүсвэрээс дамжуулан зээлдүүлсэн авлагын талаар

Бондын эх үүсвэрээс олгосон зээлийн авлагын үлдэгдэл оны эхэнд 386.1 тэрбум төгрөг байсан бөгөөд ЖДҮХС-гаас 50.0 тэрбум төгрөгийн эргэн төлөлт хийгдэж, Орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ХХК татан буугдсантай холбоотойгоор 146.0 тэрбум

төгрөгийн зээлийн авлагыг Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ТӨҮГ-д шилжүүлэн бүртгэж оны эцэст 190.1 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй болсон байна.

Аудитаар Төв төрийн сангийн санхүүгийн тайлан дахь авлагын үлдэгдэлд 740.8 тэрбум төгрөгийн зөрчил илэрлээ. Үүнд:

- *Анод банкттай холбоотой 23.2 тэрбум төгрөгийн авлагын хариуцагч нь тодорхойгүй, найдваргүй болох эрсдэл үүссэн,*
- *ТЭДС-гийн дансанд бүртгэлтэй МУХС-гийн хөрөнгөөр бүрдүүлсэн улаан буудайн нөөцийн 29.1 тэрбум төгрөгийн авлагыг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, ТЭДС-гийн данс бүртгэлд 1.8 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй буюу 27.3 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлээр тайлагнагдсан,*
- *1991-1996 онд үүссэн ХОТШ банкнаас авах 0.3 тэрбум төгрөгийн, Ард банкнаас авах 0.2 тэрбум төгрөгийн авлагын эргэн төлөгдөх хугацаа 18-23 жилээр хэтэрч, шүүхийн хөөн хэлэлцэх хугацаа дууссан ба өмнөх аудитаар өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлээгүй,*
- *Тооцоо нийлсэн актын дүн 0.5 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй,*
- *Арилжааны банкинд зээлийн эх үүсвэрт гаргаагүй 3.3 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлийг татан төвлөрүүлээгүй,*
- *Улсын төсвөөс 1993-2002 онуудад олгосон 18 ААНБ-ын 7.9 тэрбум төгрөгийн хугацаа хэтэрсэн зээлийн авлагыг барагдуулахаар Шинэ эрин ТББ-тай байгуулсан гэрээт ажил тодорхой үр дүнд хүрээгүй,*
- *Гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийн авлагаас Засгийн газрын байгууллага, бусад шатны төсөвтэй холбоотой 133.5 тэрбум төгрөг, төрийн болон хувийн хэвшлийн ААН-үүдтэй холбоотой 276.3 тэрбум төгрөг нийт 409.8 тэрбум төгрөгийн зээлийн авлагыг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, ОСНААУГ-ын 30.4 тэрбум төгрөгийн зээлд гэрээ байгуулаагүй, 236.1 тэрбум төгрөгийн авлагын эргэн төлөгдөх хугацаа хэтэрсэн зэрэг зөрчлүүд байна.*

2.3 Хүний хөгжил сангийн авлагын талаар

Хүний хөгжил сангийн тайлант оны эхэнд байсан 5.1 сая төгрөгийн авлагаас 4.9 сая төгрөгийн авлагыг барагдуулж үлдэх 0.2 сая төгрөгийн авлагыг НХҮЕГ-т өгөх өглөгөөс суутган тооцсон, тайлант онд хуваарилагдсан 151.4 тэрбум төгрөгийн АМНАТ-ийг Хүний хөгжил сан, Төв төрийн сан хоорондын тооцоогоор цэвэрлэн тайлагнасан байна.

2.4 Нийгмийн даатгалын сангийн авлагын талаар

Нийгмийн даатгалын сангийн авлага оны эхэнд 163.2 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байснаас тайлант оны эцэст 225.0 тэрбум төгрөг болж 61.8 тэрбум төгрөгөөр өссөн бөгөөд нэгтгэсэн тайланд төрөөс тэтгэврийг нь хариуцах иргэдийн татаасын авлага 132.2 тэрбум төгрөгийг тохируулан 92.7 тэрбум төгрөгийн үлдэгдлээр тайлагнасан байна. Цэвэр дүнгээр өмнөх онд авлагын үлдэгдэл 54.1 тэрбум төгрөг байснаас 92.7 тэрбум төгрөгт хүрч 38.6 тэрбум төгрөгөөр өссөн байна.

Авлагын өсөлтөд улсын төсвөөс авах төрөөс тэтгэврийг нь хариуцах иргэдийн татаас, санхүүжилтийн авлага 20.5 тэрбум төгрөг, шимтгэлийн авлага 18.1 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь голлох нөлөө үзүүлжээ.

Нийт авлагын 16.3 тэрбум төгрөг нь 2014 онд болон түүнээс өмнө үүссэн авлага байна. Үүнд:

(тоо, сая төгрөгөөр)

Үүссэн он	Аймаг			Дүүрэг			Нийт			Дүнд эзлэх хувь
	Аймаг	Байгууллага	Мөнгөн дүн	Дүүрэг	Байгууллага	Мөнгөн дүн	Аймаг, дүүрэг	Байгууллага	Мөнгөн дүн	
2010 он ба түүнээс өмнө	16	166	488.2	7	675	638.4	23	841	1,126.6	6.9
2011 он	14	44	160.3	8	146	613.4	22	190	773.7	4.7
2012 он	15	74	159.0	6	192	944.2	21	266	1,103.2	6.7
2013 он	18	136	832.5	8	441	1,709.6	26	577	2,542.1	15.5
2014 он	21	473	5,017.6	8	1243	5,786.3	29	1716	10,803.9	66.1
НИЙТ ДҮН		893	6,657.5		2697	9,691.9		3590	16,349.4	100.0

- Дээрх авлагад 2010 оноос өмнө үүссэн, дампуурсан арилжааны 6 банкттай холбоотой 5,459.6 сая, НӨХГ-ын 552.6 сая төгрөгийн он дамжсан насжилт урт авлагыг шийдвэрлэх талаар арга хэмжээ аваагүй, шимтгэлийн авлага жил бүр өссөн байна.

2.5 Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлагын талаар

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын авлага оны эхэнд 176.8 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байсан бөгөөд тайлант оны эцэст 223.5 тэрбум төгрөг болж 46.8 тэрбум төгрөг буюу 26.5 хувиар өссөн байна.

Авлагын өсөлтөд Орон нутгийн болон Сум хөгжүүлэх сангаас хувь хүмүүст олгосон зээлийн авлага 13.4 тэрбум, цахилгаан, дулаан, ус зэрэг тогтмол зардалтай холбоотойгоор байгууллагаас авах авлага 12.3 тэрбум, орон нутгийн өмчийн ААН-үүдийн төлбөртэй үйлчилгээний авлага 11.3 тэрбум, оны эцэст татан төвлөрүүлсэн татаас, санхүүжилтийн авлага 5.9 тэрбум, ЖДҮХС болон ХЭДС-гаас олгосон зээлийн авлага 5.3 тэрбум, дотоод эх үүсвэрээс олгосон зээлийн авлага 1.1 тэрбум төгрөг, гадаад зээлээс дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийн авлага 1.0 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн нь нөлөөлжээ. Тухайлбал,

- Нийслэлд 24.3 тэрбум, Баянхонгор аймагт 5.5 тэрбум, Баян-Өлгий аймагт 4.3 тэрбум, Төв аймагт 2.9 тэрбум, Өмнөговь аймагт 2.4 тэрбум, Сэлэнгэ аймагт 2.2 тэрбум, Ховд аймагт 1.6 тэрбум, Хөвсгөл аймагт 1.1 тэрбум төгрөгөөр тус тус нэмэгдсэн байна.

Нийт авлагын өсөлтөд төсөвт байгууллагын авлага 48.1 хувь, ОНӨААН-үүдийн авлага 19.3 хувь, төсөл, сангийн авлага 13.9 хувиар тус тус нэмэгдсэн нь нөлөөлжээ.

Аудитаар авлагын данстай холбоотой НББ-ийн холбогдох стандарт, журам, зааврыг мөрдөөгүй, дансны бичилт буруу хийсэн, үлдэгдлийг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, авлагыг хугацаанд нь барагдуулаагүй, аккрузл сууриар бүртгээгүй, олон жилийн насжилттай авлагыг барагдуулах талаар арга хэмжээ авч ажиллаагүй зэрэг нийт 18.7 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчлүүд илэрсэн байна. Тухайлбал,

- Төв аймагт 5.1 тэрбум, Баян-Өлгий аймагт 4.2 тэрбум, Говь-Алтай аймагт 3.0 тэрбум, Нийслэлд 2.5 тэрбум төгрөгийн авлагатай холбоотой зөрчил илэрсэн байна.

ГУРАВ. УРЬДЧИЛГАА

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд урьдчилгаа дансны эхний үлдэгдэл 871.6 тэрбум төгрөг байснаас тайлант онд 156.2 тэрбум төгрөгөөр буурч, оны эцэст 715.4 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Нийт урьдчилгаа дансны үлдэгдлийг бүтцээр нь харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт		Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
Төрийн өмчийн үйлдвэр, аж ахуйн газар			239.3	239.3	0.0
Урьдчилж гарсан зардал		841,677.4	705,163.7	(136,513.7)	98.5
Урьдчилгаа тооцооны дүн		29,923.8	10,039.3	(19,884.6)	1.5
Үүнээс	Бараа материал бэлтгэх урьдчилгаа	5,337.0	3,111.7	(2,225.3)	0.4
	Үндсэн хөрөнгө бэлтгэх урьдчилгаа	24,256.7	6,724.4	(17,532.3)	0.9
	Цалингийн урьдчилгаа	36.6	73.0	36.3	0.0
	Томилолтын урьдчилгаа	293.5	130.1	(163.4)	0.0
Нийт дүн		871,601.2	715,442.2	(156,159.0)	100.0

Нийт урьдчилгаа дансны үлдэгдэлд урьдчилгаа тооцоо 1.5 хувь, урьдчилж гарсан зардал 98.5 хувийг тус тус эзэлж байна. ТЕЗ-дын урьдчилгаа дансны 1.3 хувийг урьдчилгаа тооцоо, 98.7 хувийг урьдчилж гарсан зардал тус тус эзэлж байна.

Нийт урьдчилж гарсан зардлын 74.4 хувийг ЗТС-ын төсвийн багцын үлдэгдэл эзэлж байгаа бөгөөд тайлант онд МИАТ ТӨХК, Монголын төмөр зам ТӨХК-иудын хэрэгжүүлж байгаа төслүүдийн тайланг шинээр нэгтгэсэнтэй холбоотой байна.

Төв төрийн санд бүртгэлтэй 65.0 тэрбум төгрөгийн урьдчилж гарсан зардал нь MCS international компанийн өөрийн хөрөнгөөр гүйцэтгэн дараа төлөх нөхцөлтэй Мандалговь-Тавантолгой-Оюутолгойн 2 хэлхээтэй 220 кВт-ын ЦДАШ, 110 кВт-ын дэд станцын барилга угсралтын ажлын улсын төсвөөс санхүүжүүлэх дүнг тусгаснаас үүссэн байна.

ДӨРӨВ. БАРАА МАТЕРИАЛ

Бараа материалын эхний үлдэгдэл 1,499.6 тэрбум төгрөг байснаас 82.3 тэрбум төгрөгөөр буурч, 1,417.3 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй тайлагнагдсан байна.

Бараа материалын үлдэгдлийг ангилал, байгууллагын төрлөөр харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
БАРАА МАТЕРИАЛ	1,402,787.9	1,305,706.3	(97,081.6)	92.1
Түүхий эд материал	122,117.1	131,781.4	9,664.3	9.3
Дуусаагүй үйлдвэрлэл	120,123.7	320,036.2	199,912.5	22.6
Бэлэн бүтээгдэхүүн	225,742.6	248,643.5	22,900.9	17.5
Хангамжийн материал	914,270.6	582,432.6	(331,838.0)	41.1
Мал амьтад	20,533.9	22,812.6	2,278.7	1.6
НӨӨЦИЙН БАРАА	96,848.2	111,588.7	14740.5	
НИЙТ БАРАА МАТЕРИАЛЫН ДҮН	1,499,636.1	1,417,295.0	(82,341.0)	100
Үүнээс байгууллагын төрлөөр харуулбал:				
Улсын төсвийн ерөнхийлөн захирагч	637,500.4	974,735.0	337,234.6	68.8
Орон нутгийн ТЕЗ	142,519.0	160,457.3	17,938.3	11.3
Нийгмийн даатгалын сан	1,682.3	1,102.6	(579.7)	0.1
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж	717,934.4	281,000.2	(436,934.2)	19.8

Тайлант онд дуусаагүй үйлдвэрлэл 199.9 тэрбум, нөөцийн бараа 14.7 тэрбум, түүхий эд материал 9.7 тэрбум, бэлэн бүтээгдэхүүн 22.9 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна.

Энэ нь тайлант онд ТЕЗ-дын эрхлэх асуудлын хүрээний ТӨААН-үүдийн санхүүгийн тайланг нэгтгэсэнтэй холбоотой байна. Тухайлбал,

- ЗТС-ын багцын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд АЗЗА ТӨХК-уудын 2.9 тэрбум төгрөг, МИАТ ТӨХК 23.4 тэрбум, Монголын төмөр зам ТӨХК-ийн 38.3 тэрбум, АЗЗА ТӨХК-уудын 316.8 сая төгрөгийн бараа, бэлэн бүтээгдэхүүний дансны үлдэгдэл нэгтгэгдсэн,
- БХБС-ын бараа материал 182.1 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн нь Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпораци ТӨҮГ-ын борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн хөрөнгийн 11.0 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэл, Буянт-Ухаа 2 хороолол, хөдөө орон нутагт баригдаж байгаа дуусаагүй барилгын 171.1 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэл нэгтгэгдсэн,
- УУС-ын бараа материал 1.5 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь Геологийн судалгааны төв ТӨҮГ, Геологийн төв лаборатори ТӨҮГ, Шингэн түлш шилжүүлэн ачих байгууламж ТӨҮГ, Мон-Атом ХХК-ын санхүүгийн тайлан нэгтгэгдсэн,
- Шадар сайдын төсвийн багцын нэгтгэсэн тайланд ОБЕГ-аас аймаг, нийслэлийн Онцгой байдлын хэлтсүүдэд шилжүүлсэн нормын хувцасны 4.2 тэрбум төгрөг, урсгал зардлаар худалдан авалт хийгдсэн 4.8 тэрбум төгрөг, түймрийн үед ард иргэд, албан байгууллагуудаас хандивласан 1.1 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө тус тус нэмэгдсэнтэй холбоотой байна.

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын бараа материал

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нийт бараа материалын эхний үлдэгдэл 142.5 тэрбум төгрөг, эцсийн үлдэгдэл 160.5 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдаж, тайлант онд 18.0 тэрбум төгрөгөөр өссөн байна.

Бараа материалын өсөлтөд тусгай зориулалтын шилжүүлгийн байгууллагуудын дуусаагүй үйлдвэрлэл 6.2 тэрбум, бусад хангамжийн материал 6.4 тэрбум, тусгай зориулалтын материал 3.5 тэрбум, аж ахуйн материал 2.5 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн нь нөлөөлжээ.

Аудитаар бараа материалын үлдэгдлийг зөрүүтэй тайлагнасан, данс бүртгэлд орлогоор тусгахгүй шууд зардлаар бүртгэсэн, бараа материалын нэр төрлийн хөдөлгөөний тайлан гаргаагүй, анхан шатны баримтгүй зарцуулсан, тооллогод хамруулаагүй, тушаал шийдвэргүй данс бүртгэлээс хассан, зориулалтын бус зүйлд зарцуулсан зэрэг нийт 4.5 тэрбум төгрөгийн зөрчил илэрсэн байна. Тухайлбал,

- Өвөрхангай аймаг 56.9 сая, Өмнөговь аймгийн Биеийн тамир, спортын газар 121.5 сая, Сэлэнгэ аймаг 27.0 сая, Сүхбаатар аймгийн Уулбаян, Баруун-Урт сумдын ЕБС-ууд 12.8 сая төгрөгийн бараа материалыг санхүүгийн тайланд тусгаагүй, илүү эсвэл дутуу бүртгэсэн,
- Дорноговь аймгийн Чандмань-Бадрал болон Дагшин-Эрдэнэ зэрэг ОНӨААН-үүдийн 2.3 тэрбум, Архангай аймгийн Эрдэнэмандал, Хотонт сумдын ИТХ, ЗДТГ, өрхийн эрүүл мэндийн төв, цэцэрлэг зэрэг байгууллагууд 96.9 сая, Өвөрхангай аймгийн 10 сумдын зарим төсвийн байгууллагууд 87.9 сая төгрөгийн, нийслэл, дүүргийн төсөвт болон ОНӨААНБ-ууд 235.7 сая төгрөгийн бараа материалын үлдэгдэлд тооллого хийгээгүй,
- Сүхбаатар аймгийн Түмэнцогт, Сүхбаатар, Халзан, Уулбаян сумд болон Дарьганга тохижилтын газар 426.1 сая, Сэлэнгэ аймаг 34.0 сая, нийслэл 443.4 сая төгрөгийн бараа материалыг зөв ангилан бүртгээгүй буюу санхүүгийн тайланг алдаатай тайлагнасан,
- ТБОНӨХБАҮХАТХ-ийн холбогдох заалтыг зөрчиж нийслэлийн зарим төсвийн байгууллагууд 684.8 сая төгрөгийн бараа материал худалдан авсан зэрэг зөрчлүүд илэрсэн байна.

ТАВ. УРТ ХУГАЦААТ ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТ

Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нэр бүхий 6 ТӨААН, 5 ТЕЗ, Төв төрийн сан, 1 ОНТЕЗ-ийн урт хугацаат хөрөнгө оруулалт бүртгэгдсэн байна.

Тайлант онд урт хугацаат хөрөнгө оруулалт 3,593.5 тэрбум төгрөгөөр өсч, оны эцэст 6,034.5 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтын өсөлтөд Хөгжлийн банкинд олгосон 1,129.1 тэрбум төгрөгийн урт хугацаат зээл, Эрдэнэс Оюутолгой ХХК-ийн бусад санхүүгийн хөрөнгөд бүртгэлтэй байсан Оюу толгой ХХК-ийн 34 хувийн 1,550.0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалтыг залруулан бүртгэсэн нь нөлөөлсөн байна.

ЗУРГАА. ҮНДСЭН ХӨРӨНГӨ

ЗГСНТ-гийн үндсэн хөрөнгийн эхний үлдэгдэл хуримтлагдсан элэгдлийг хассан цэвэр дүнгээр 10,602.2 тэрбум төгрөг байснаас 15.1 хувиар өсч, тайлант оны эцэст 12,226.5 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагджээ.

(сая төгрөгөөр)				
Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
Газар	579.2	606.5	27.3	-
Барилга, байгууламж	3,655,542.2	4,034,700.2	379,158.0	33.1
Тээврийн хэрэгсэл	343,456.8	315,434.7	(28,022.1)	2.6
Машин, тоног төхөөрөмж	604,870.0	2,020,592.8	1,415,722.8	16.6
Зам, гүүрийн барилга, байгууламж	1,263,518.8	1,659,891.5	396,372.7	13.6
Бусад үндсэн хөрөнгө	4,515,710.2	3,911,897.1	(603,813.1)	32.0
Биет бус хөрөнгө	218,536.0	283,360.6	64,824.6	2.3
Нийт дүн	10,602,213.1	12,226,483.4	1,624,270.3	100.0
Үүнээс байгууллагын төрлөөр харуулбал:				
Төсөл, сангууд	356,673.3	442,982.7	86,309.4	3.7
Төсвийн ерөнхийлөн захирагч	7,370,989.8	8,256,535.8	885,546.0	67.5
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж	2,874,550.0	3,526,964.9	652,414.9	28.8
Нийт дүн	10,602,213.1	12,226,483.4	1,624,270.3	100.0

Нийт хөрөнгийн 97.7 хувийг биет хөрөнгө, 2.3 хувийг биет бус хөрөнгө эзэлж байна.

Тайлант онд ТЕЗ-дын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд тэдгээрийн харьяа ТӨААН-үүдийн тайланг нэгтгэсэн нь үндсэн хөрөнгө нэмэгдэхэд нөлөөлсөн байна.

Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн аудитаар ТЕЗ-дын үндсэн хөрөнгийн бүртгэл, тайлагналтай холбоотой дараах зөрчлүүд илэрсэн байна. Тухайлбал,

- Гаалийн ерөнхий газар бусдаар гүйцэтгүүлсэн бусад нийтлэг ажил үйлчилгээ, мэдээлэл, технологийн үйлчилгээ, хичээл, үйлдвэрлэлийн дадлага хийх, багаж, техник хэрэгсэл, урсгал засварын зардлын төсвөөс нийт 70.5 сая төгрөгийн,
- Татварын ерөнхий газар багаж, хэрэгсэл, сэлбэг, мэдээлэл, технологийн үйлчилгээний урсгал зардлын төсвөөс нийт 170.0 сая төгрөгийн,
- Шүүхийн ерөнхий зөвлөл урсгал зардлын төсвийн 674.4 сая төгрөгийн үндсэн хөрөнгө тус тус бэлтгэсэн байна.

Сангийн сайдын 2014 оны 5 дугаар тушаалаар баталсан эд хогшил, урсгал засварын зардлын эдийн засгийн ангилалд “компьютер, принтер, скайнер, тоног төхөөрөмж, ширээ, сандал, шүүгээ гэх мэт үндсэн хөрөнгөд бүртгэгдэх хөрөнгийг цөөн тоогоор

худалдан авах” гэж заасан нь Төсвийн тухай хуулийн холбогдох заалтуудтай нийцэхгүй байна.

Чингис бондын хөрөнгөөр Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн “Гудамж” төслийн 2013-2015 онд баригдаж, улсын комисс ашиглалтад хүлээн авсан уулзвар, зураг, төсөв, автозамын өргөтгөл, шинэчлэл, замын барилга, байгууламжийн нийт 124.7 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийн эзэмшигчийг Засгийн газар тогтоож өгөөгүйгээс дээрх хөрөнгийг “Гудамж” төслийн нэгжийн санхүүгийн тайлангийн дуусаагүй барилга, байгууламж дансанд биет хөрөнгөөр бүртгэсэн байна.

ХЗС-ын эрхлэх асуудлын хүрээний зарим байгууллагуудын нийт 292.2 сая төгрөгийн өртөгтэй 97 програм хангамж ашиглалтгүй байгаа нь хэрэглэгчээс шалтгаалж анхнаас нь бүрэн ашиглаж чадаагүйтэй холбоотой шинээр програм хангамж боловсруулан ашиглаж байна.

Дархан-Уул аймагт хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжсэн улсын комиссын дүгнэлт гараагүй 16.0 тэрбум төгрөгийн элеваторыг ТЭДС-гийн өмчийн өөрчлөлтийн тайланд Засгийн газрын хувь оролцоог нэмэгдүүлж тайлагнасан нь Сангийн сайдын 2013 оны 269 дүгээр тушаалыг зөрчсөн байна.

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын үндсэн хөрөнгө

ОНТЕЗ-ийн санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн үндсэн хөрөнгө тайлант оны эхэнд 2,834.6 тэрбум төгрөг байснаас 20.1 хувь буюу 569.6 тэрбум төгрөгөөр өсч, оны эцэст 3,404.2 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Нийт үндсэн хөрөнгийн 61.2 хувийг барилга, байгууламж, 8.4 хувийг зам, гүүрийн байгууламж, 8.1 хувийг бусад үндсэн хөрөнгө, 7.1 хувийг дуусаагүй барилга, 6.4 хувийг тавилга, эд хогшил, 5.6 хувийг машин, тоног төхөөрөмж, 3.2 хувийг биет бус болон бусад үндсэн хөрөнгө тус тус эзэлж байна.

ОНТЕЗ-дын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудитаар үндсэн хөрөнгийг санхүүгийн тайланд тусгаагүй, зөрүүтэй бүртгэсэн, хөрөнгийн тооллого хийгээгүй, тооцоо бодоогүй, үндсэн хөрөнгийн элэгдлийг зөрүүтэй тооцсон, төсвийн урсгал зардлаас болон холбогдох байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр үндсэн хөрөнгө бэлтгэсэн зэрэг 37.9 тэрбум төгрөгийн зөрчил илэрсэн байна. Тухайлбал,

- Говь-Алтай аймагт 9.4 тэрбум, Нийслэлд 6.4 тэрбум, Өмнөговь аймагт 6.2 тэрбум, Архангай аймагт 4.2 тэрбум, Сүхбаатар аймагт 2.7 тэрбум, Ховд аймагт 2.5 тэрбум, Өвөрхангай аймагт 1.7 тэрбум, Сэлэнгэ аймагт 1.1 тэрбум, Дундговь аймагт 1.1 тэрбум, Хөвсгөл аймагт 0.8 тэрбум, Орхон аймагт 0.6 тэрбум, Дорноговь аймагт 0.6 тэрбум, Баян-Өлгий аймагт 0.2 тэрбум, Хэнтий аймагт 0.2 тэрбум төгрөгийн зөрчил илэрсэн байна.

ДОЛОО. ӨР ТӨЛБӨР

Нийт өр төлбөр оны эхэнд 17,895.7 тэрбум төгрөг байснаас тайлант онд 1,789.4 тэрбум төгрөгөөр өсч, 19,685.1 тэрбум төгрөгөөр тайлагнагдсан байна.

Өр төлбөрийн задаргааг харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Дүнд эзлэх хувь
БОГИНО ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР	7,749,408.7	5,794,299.0	(1,955,109.7)	29.4
Үнэт цаас (Бонд)	2,586,423.4	1,113,174.1	(1,473,249.3)	5.7

Зээлийн өглөг	745,747.0	1,103,479.6	357,732.6	5.6
Өглөг	3,278,286.8	3,254,631.9	(23,654.9)	16.5
Урьдчилж орсон орлого (УОО)	1,138,951.5	323,013.4	(815,938.1)	1.6
УРТ ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР	10,146,301.4	13,890,824.7	3,744,523.3	70.6
Үнэт цаас	3,091,026.5	5,479,175.5	2,388,149.0	27.8
Зээлийн өглөг	7,055,274.9	8,411,649.2	1,356,374.3	42.7
НИЙТ ӨР ТӨЛБӨР	17,895,710.1	19,685,123.7	1,789,413.6	100.0
<i>Үүнээс байгууллагын төрлөөр харуулбал:</i>				
Төв төрийн сан	9,787,464.3	11,175,242.6	1,387,778.3	5.8
Улсын ТЕЗ	812,666.3	1,571,118.1	758,451.8	8.0
Орон нутгийн ТЕЗ	424,464.1	489,376.1	64,912.0	2.5
Хүний хөгжил сан	563,873.5	912,097.2	348,223.7	4.6
Нийгмийн даатгалын сан	9,126.0	11,114.3	1,988.3	0.1
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж	6,298,115.9	5,526,175.5	(771,940.4)	28.7

Нийт өр төлбөрт урт хугацаат өр төлбөр 13,890.8 тэрбум төгрөг буюу 70.6 хувийг, богино хугацаат өр төлбөр 5,794.3 тэрбум төгрөг буюу 29.4 хувийг тус тус эзэлж байна.

ЗГСНТ-гийн тодруулга тайланд ТЕЗ-дын өглөгийн тайлант оны нэмэгдсэн, хасагдсан хөдөлгөөнийг 4,308.2 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй тайлагнажээ.

7.1. Богино хугацаат өр төлбөр

Богино хугацаат өр төлбөр 5,794.3 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 1,955.1 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

Өр төлбөр буурсан шалтгаан нь:

- Төсвийн алдагдлыг санхүүжүүлэх 1,586.4 тэрбум төгрөгийн бонд, тусгай зориулалтын 81.9 тэрбум төгрөгийн үнэт цаасыг 2021 онд төлөхөөр хугацааг сунгасан тул нөхцөл өөрчлөн тус тус бүртгэж нийт 1,668.2 тэрбум төгрөгийн бондыг урт хугацаат бондын өр төлбөрөөр шилжүүлэн бүртгэсэн,
- ЖДҮХС-гийн бондын өр 377.5 тэрбум төгрөгийг УОО-оос бондын өр төлбөрт залруулан бүртгэж тус өрийг ЗГСНТ-д цэвэрлэж, цэвэр дүнгээр тайлагнаснаас буурчээ.

Засгийн газрын дотоод үнэт цаас (бонд): Монгол Улсын 2015 оны төсвийн тухай хуулийн 11.1 дэх хэсэгт зааснаар төсвийн улирлын шинж чанартай орлогын дутагдал, төсвийн алдагдал, өрийг дахин санхүүжүүлэхээр гаргасан дотоод бонд 1,877.3 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж 3,579.3 тэрбум төгрөгөөр хасагдаж 740.5 тэрбум төгрөг байна. Бондын хөнгөлөлт 109.4 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж 103.2 тэрбум төгрөгөөр хасагдаж, өмнөх оноос 6.2 тэрбум төгрөгөөр буурч 55.5 тэрбум төгрөгт хүрчээ.

- Богино хугацаат үнэт цаасны ангилалд бүртгэлтэй 1,586.2 тэрбум төгрөгийн бондыг урт хугацаат үнэт цаасаар залруулан бүртгэсэн боловч түүнд холбогдох үнэт цаасны хөнгөлөлтийн төлбөрийг шилжүүлэн бүртгээгүй байна.

УИХ-ын 2015 оны 7, ЗГ-ын 282 дугаар тогтоолоор улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээний төлбөрийг векселиэр баталгаажуулж нийт 17 ТЕЗ-ийн 159.8 тэрбум төгрөгийг векселийн өглөгөөр тусгасан байна.

Хүний хөгжил сангийн өр төлбөр: Тус санд Засгийн газрын гаргасан үнэт цааснаас 197.1 тэрбум төгрөг төвлөрсөн ба сангийн нийт эх үүсвэрээс дараах төлбөр, суутгалуудыг хийсэн байна.

Хүний хөгжил сангийн 2012 онд гаргасан бондын төлбөр 25.0 тэрбум төгрөг, Үнэт цаасны төлбөр тооцоо, төвлөрсөн хадгаламжийн төвөөр дамжуулан гаргасан 55.7 тэрбум төгрөгийн бондын төлбөр, Хөгжлийн банкны бондын төлбөрөөс 109.5 тэрбум төгрөг зэрэг нийт 190.2 тэрбум төгрөг байна.

Эрдэнэс Монгол ХХК, түүний охин компани болох Эрдэнэс Тавантолгой ХХК-ийн Хүний хөгжил санд төвлөрүүлсэн урьдчилгаа төлбөрийн үлдэгдэл 175.0 тэрбум төгрөгийг татварт суутган барагдуулсан байна.

Оюу толгой ХХК-ийн урьдчилгаа төлбөрөөс 118.0 тэрбум төгрөгийг татварт суутган урьдчилгаа төлбөрийн үлдэгдлээс бууруулсан байна.

Эрдэнэс Монгол ХХК, Оюу толгой ХХК-иудын татварын суутган тооцсон 293.0 тэрбум төгрөгийг татварын орлогод, үлдэх 42.9 тэрбум төгрөгийг тус сангийн орлогод тооцсон байна.

Нийгмийн даатгалын сангийн өр төлбөр: Оны эцэст 11.1 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 1.9 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь хөрөнгө оруулалтын зардлын барьцаа хөрөнгө 1.1 тэрбум, байгууллагуудын НДШ-ийн илүү төлөлтийн өглөг 6.9 тэрбум, бараа үйлчилгээний зардлын 3.0 тэрбум, бусад өглөг 34.9 сая төгрөгийг бүртгэж тайлагнасан байна.

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын өр төлбөр: 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нийт өр төлбөрийн эхний үлдэгдэл 424.4 тэрбум төгрөг байсан бол тайлант онд 64.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, 489.4 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна.

Тайлант оны эцэст нийт өр төлбөрийн 51.9 хувийг богино хугацаат өр төлбөр, 48.1 хувийг урт хугацаат өр төлбөр тус тус эзэлж байна.

Нийт өр төлбөрийн 80.1 хувийг нийслэл, дүүргийн ОНӨААН-үүд, 19.3 хувийг төсвийн байгууллагууд, 0.6 хувийг Төрийн сангийн өр төлбөр тус тус эзэлж байна.

Нийслэлийн өр төлбөр нэмэгдсэн шалтгаан:

- Ус сувгийн удирдах газрын Дэлхийн банкнаас санхүүжүүлсэн Нийтийн аж ахуйг сайжруулах 1, 2 дугаар төслийн урт хугацаат зээл, зээлийн хүүгийн өглөг 6.5 тэрбум,
- Авто худалдааны цогцолбор ОНӨААТҮГ-ын авто зогсоолын урьдчилгаа төлбөрийн өглөг 8.9 тэрбум,
- Нийслэлийн Зорчигч тээврийн нэгтгэл ОНӨААТҮГ-ын хөрөнгө оруулалтаар авсан 50 автобусны үнэ 11.9 тэрбум төгрөгийн өглөг тус тус нэмэгдсэнтэй холбоотой байна.

ОНТЕЗ-дын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудитаар өглөгийг буруу бүртгэсэн, бараа, ажил үйлчилгээг өглөгийн дансаар дамжуулалгүй шууд зардалд бүртгэсэн, үлдэгдлийг харилцагчтай тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй зэрэг нийт 5.3 тэрбум төгрөгийн зөрчил илэрлээ.

Гадаад зээлийн эх үүсвэрээс аймгийн ЗДТГ-уудад дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийг авч үзвэл Азийн хөгжлийн банкны 31, Дэлхийн банкны 2, Хөдөө аж ахуйг хөгжүүлэх олон улсын сангийн 2, Франц улсын 1, нийт 141.2 тэрбум төгрөгийн 36 зээл бүртгэлтэй байна.

Дээрх зээлийн хөрөнгийг орон нутагт гэр хорооллын ус цэвэрлэх байгууламжийг сэргээн засварлах, газар доорх ус хангамж, ариутгалын систем, дэд бүтцийн тоног төхөөрөмжийг шинэчилж сайжруулах зэрэг төвлөрсөн системд холбож худаг гаргахад зориулан олгожээ.

Дамжуулан зээлдүүлсэн нийт зээлийн хэмжээ өмнөх оноос 2.9 тэрбум, хугацаа хэтэрсэн үндсэн зээлийн хэмжээ 1.3 тэрбум, хугацаа хэтэрсэн зээлийн хүү 0.6 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна.

- Гадаад зээлийн эх үүсвэрээс дамжуулан зээлдүүлсэн зээлийн хугацаа хэтэрсэн 18.5 тэрбум төгрөгийн 17 зээл, тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй 81.7 тэрбум төгрөгийн 6 зээл, 0.4 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэл зөрүүтэй 1 зээл байна.

7.2. Урт хугацаат өр төлбөр

Урт хугацаат өр төлбөр 4,313.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, 569.4 тэрбум төгрөгөөр хасагдан 13,890.8 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 36.9 хувиар өсчээ.

Урт хугацаат өр төлбөрийн өсөлт, бууралтыг харуулбал:

(тэрбум төгрөгөөр)						
Үзүүлэлт	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Нэмэгд- сэн	Хасагд- сан	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт/+, бууралт/-	Өсөлт хувиар
Бонд /төгрөг/	5.2	2,022.7	5.2	2,022.7	2,017.5	38,641.2
Бонд /гадаад валют/	2,828.4	487.4		3,315.8	487.4	117.2
Бусад үнэт цаас /гадаад валют/	251.7	5.7	116.7	140.7	-111.0	55.9
Урт хугацаат үнэт цаасны дүн	3,085.3	2,515.8	121.9	5,479.2	2,393.9	177.6
Төгрөг	3,019.4	270.7	183.1	3,107.0	87.6	102.9
Гадаад валют	4,041.6	1,527.4	264.4	5,304.6	1,263.0	131.3
Урт хугацаат зээлийн дүн	7,061.0	1,798.1	447.5	8,411.6	1,350.6	119.1
УРТ ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР	10,146.3	4,313.9	569.4	13,890.8	3,744.5	136.9
Үүнээс байгууллагын төрлөөр харуулбал:						
Төв төрийн сан	7,064.9	3,272.7	381.7	9,955.9	2,891.0	140.9
Улсын ТЕЗ	60.1	955.5	2.7	1,012.9	952.8	1,685.3
Орон нутгийн ТЕЗ	188.7	52.3	5.7	235.3	46.6	124.7
Хүний хөгжил сан						
Нийгмийн даатгалын сан		0.2	0.2			100.0
Төрийн өмчит аж ахуйн нэгж	2,832.6	33.2	179.1	2,686.7	-145.9	94.8

Урт хугацаат үнэт цаас: Тайлант онд 5,479.2 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 2,393.9 тэрбум төгрөг буюу 77.6 хувиар өсчээ.

Гадаад валют Засгийн газрын “100000 айлын орон сууц” хөтөлбөрийн хүрээнд Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээс Төрийн банкаар дамжуулан олгосон зээлийн 80.0 тэрбум төгрөгийн дамжуулан зээлийн гэрээнд 2013 оны 12 дугаар сард нэмэлт өөрчлөлт оруулж, уг зээлийг ам.долларт шилжүүлэн, хүү болон үндсэн төлбөрийг Сангийн ямаар дамжуулан төлөхөөр тусгаж, ТТС-гийн 2014 оны санхүүгийн тайланд дамжуулан зээл 80.0 тэрбум, ханшийн өөрчлөлт 30.1 тэрбум, нийт 110.1 тэрбум төгрөгийг урт хугацаат үнэт цаас дансанд тусгажээ.

ОУВС-гийн бүртгэл тооцоог Монголбанкнаас улсын төсөвт шилжүүлэн авсантай холбоотойгоор 5.7 тэрбум төгрөгийг урт хугацаат үнэт цаасанд шилжүүлэн бүртгэсэн байна.

Стэндбай хөтөлбөрийн үнэт цаас валютын ханшийн зөрүү 1.3 тэрбум төгрөгөөр, ОУВС-гийн хувь оролцооны үлдэгдэл 5.3 тэрбум төгрөгийг төлснөөр, нийт 6.6 тэрбум төгрөгөөр буурсан байна.

- Хөгжлийн банкны эх үүсвэрээс санхүүжүүлж Төрийн банкаар олгосон дамжуулан зээлийн өглөг 110.1 тэрбум төгрөгийг урт хугацаат үнэт цаас дансанд бүртгэснийг урт хугацаат зээл дансанд бүртгэж залруулсан.
- Стэндбай хөтөлбөрийн зээл 5.2 тэрбум төгрөгийг урт хугацаат үнэт цаас дансанд бүртгэснийг урт хугацаат зээл дансанд бүртгэж залруулсан.

Урт хугацаат бонд: Урт хугацаат дотоод бондын өглөг 2,022.7 тэрбум төгрөгөөр өссөн нь богино хугацаат үнэт цаас дансанд бүртгэгдсэн 1,634.7 тэрбум төгрөгийг урт хугацаат үнэт цаас дансанд шилжүүлэн бүртгэсэн ба тайлант онд 433.5 тэрбум төгрөгийн үнэт цаас арилжаалан, 45.5 тэрбум төгрөгийн эргэн төлөлт хийгдэж оны эцэст 2,022.7 тэрбум төгрөгийн дотоод бонд бүртгэгдсэн бөгөөд үүнээс 2,005.5 тэрбум төгрөг нь төсвийн дутагдлыг нөхөх үнэт цаас, 17.2 тэрбум төгрөг нь тусгай зориулалтын үнэт цаас байна.

Урт хугацаат гадаад бондын өглөг 487.4 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж 3,315.8 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байна.

Монгол Улсын Засгийн газар Олон улсын хөрөнгийн зах зээлээс (2012 онд 1.0 тэрбум ам.долларыг 10 жилийн хугацаатай, 500.0 сая ам.долларыг 5 жилийн хугацаатай) бүрдүүлсэн хөрөнгөөр Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан төсөл, хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх зорилгоор Чингис бондын эх үүсвэрээс нийтдээ 2,021.2 тэрбум төгрөг болон 269.9 сая ам.долларыг Хөгжлийн банк хүлээн авсан байна.

Тайлант онд Чингис бондын өглөг валютын ханшийн зөрүү 165.6 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, эцсийн үлдэгдэл 2,994.0 тэрбум төгрөгөөр тусгагдсан байна.

Глобал дунд хугацааны өрийн бичгийн хөтөлбөрийн хүрээнд Олон улсын зах зээлд 2015 оны 6 дугаар сард 3 жилийн хугацаатай 1.0 тэрбум юаньтай тэнцэх Дим сам бондыг арилжаалж, түүнийг 5.96 хувийн хүүтэй 161.2 сая ам.долларт шилжүүлсэн юань-ам.долларын своп хэлцлийг хийж Дим сам бондын өглөг 314.9 тэрбум төгрөг болсон ба валютын ханшийн зөрүүгээс 6.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж эцсийн үлдэгдэл 321.8 тэрбум төгрөг болсон байна.

7.3. Урт хугацаат зээл

Урт хугацаат зээл оны эхэнд 7,061.0 тэрбум төгрөг байснаас 8,411.6 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 1,350.6 тэрбум төгрөг буюу 19.1 хувиар өссөн байна.

Урт хугацаат зээл: ОНТЕЗ-дын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд гадаад зээлийн эхний үлдэгдэл 188.6 тэрбум төгрөг, эцсийн үлдэгдэл 235.3 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 46.7 тэрбум төгрөгөөр өссөн байна.

Урт хугацаат гадаад зээл: Төрийн сангийн гадаад зээл оны эхэнд 3,979.1 тэрбум төгрөгийн үлдэгдэлтэй байснаас Засгийн газрын шугамаар хандивлагч орон, Олон улсын санхүүгийн байгууллагаас 2015 онд 47 төсөл, арга хэмжээнд 505.1 тэрбум төгрөгийн гадаад зээлийг авч ашиглаж, эргэн төлөлтөд 126.4 тэрбум төгрөгийг төлж, валютын ханшийн зөрүүгээс 98.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, Засгийн газрын гадаад зээлийн үлдэгдэл 2015 оны жилийн эцсийн байдлаар 4.456.8 тэрбум төгрөг болсон байна.

Өрийн удирдлагын тухай хуулийн 35 дугаар зүйлийн 35.6, 35.10 дахь заалт, Засгийн газрын 2015 оны 146 дугаар тогтоолоор баталсан Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргах журмын дагуу 500.0 сая ам.долларын баталгаанд Худалдаа хөгжлийн банкнаас баталгаа гаргуулагчийн шимтгэл 10.0 сая ам.долларыг Засгийн газрын өрийн

баталгааны санд шилжүүлснийг байгууллагад өгөх өглөгөөр бүртгэж, гадаад зээлийн үлдэгдэл 20.0 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн байна.

Нийт гадаад зээлийн үлдэгдлийн 1.8 хувийг хөтөлбөрийн зээл, 77.6 хувийг төслийн зээл, 7.1 хувийг авто замын зээл, 13.5 хувийг санхүүгийн зээл тус тус эзэлж байна.

Төв төрийн сангийн тайлангаар Засгийн газрын гадаад зээлийн үлдэгдэл 2015 оны жилийн эцсийн байдлаар 4,476.8 тэрбум төгрөг байгаа нь нийт гадаад зээлийн 53.2 хувийг эзэлж байна.

ЭХС, БХБС, ЗТС, УУС, БСШУС, ХС, СС-ын төсвийн багцад нийт 1,012.8 тэрбум төгрөгийн зээлийн үлдэгдэл байна. Тухайлбал,

(сая төгрөгөөр)

ТЕЗ	Эхний үлдэгдэл /2014.12.31/	Нэмэгдсэн	Хасагд- сан	Эцсийн үлдэгдэл /2015.12.31/	Өсөлт+/, бууралт-/
Эрчим хүчний сайд	41,305.8	367,833.1		409,138.9	367,833.1
Барилга, хот байгуулалтын сайд		296,185.0		296,185.0	296,185.0
Зам, тээврийн сайд	2,729.5	280,515.4		283,244.9	280,515.4
Сангийн сайд	15,854.4			15,854.4	-
Уул, уурхайн сайд		4,995.3		4,995.3	4,995.3
Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны сайд	205.0	2,011.8	4.1	2,212.7	2,007.7
Хөдөлмөрийн сайд	13.7	1,195.7		1,209.4	1,195.7
Дүн	60,108.4	952,736.3	4.1	1,012,840.6	952,732.2

ТЕЗ-дын гадаад зээлийн үлдэгдлийн 40.4 хувийг ЭХС, 29.2 хувийг БХБС, 28.0 хувийг ЗТС, 2.4 хувийг бусад ТЕЗ-дын төсвийн багцын зээл тус тус эзэлж байна. БНХАУ-д 2007 оноос эхлэн төлөх 124.1 сая юанийн хугацаа хэтэрсэн зээлийн үлдэгдэл байна.

НАЙМ. ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ХУВЬ ОРОЛЦОО

ЗГСНТ-аарх Цэвэр хөрөнгө/өмчийн өөрчлөлтийн нийт хэмжээ тайлант оны эхэнд 9,219.1 тэрбум төгрөг байснаас 10.1 хувь буюу 935.6 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж 10,154.7 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна.

Засгийн газрын хувь оролцооны бүтцийг авч үзвэл, Засгийн газрын оруулсан капитал 82.5 хувь буюу 8,379.6 тэрбум, Дахин үнэлгээний нөөц 19.2 хувь буюу 1,954.3 тэрбум, Хуримтлагдсан үр дүн (1.8) хувь буюу (179.2) тэрбум төгрөгөөр илэрхийлэгджээ.

САНХҮҮГИЙН ТАЙЛАНГИЙН АУДИТЫН ДҮН:

Улсын төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн

Улсын төсвийн 29 ерөнхийлөн захирагчийн эрхлэх асуудлын хүрээний аудитад хамрагдвал зохих нийт 1381 байгууллагаас 72 хувь буюу 988 нь аудитад хамрагдаж, аудитын түүвэрт 17 хувь нь буюу 233 байгууллагыг хамруулж, 5 хувьд буюу 65 байгууллагад итгэл үзүүлж, 7 хувь буюу 95 байгууллага нь аудитад хамрагдаагүй байна.

Үзүүлэлт	Байгууллагын тоо	Дүнд эзлэх хувь
Аудитад хамрагдаж дүгнэлт гаргуулсан	988	72.0
Түүвэрт хамруулсан	233	17.0

Итгэл үзүүлсэн	65	5.0
Аудит хийгдээгүй	95	7.0
Нийт хамрагдвал зохих байгууллага	1381	100.0

2015 оны санхүүгийн тайлангийн аудитаар 925 нь “зөрчилгүй”, 57 нь “хязгаарлалттай”, 3 нь “сөрөг”, 3 байгууллагад дүгнэлт өгөхөөс татгалзсан байна.

ТЕЗ-дын 2015 оны санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийт 1,558.3 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 193.9 тэрбум төгрөгийн материаллаг алдааг залруулж, 1,322.1 тэрбум төгрөгийн материаллаг бус зөрчил, дутагдлыг арилгах 1880 зөвлөмж, 0.6 тэрбум төгрөгийн зөрчилд 16 албан тушаалтанд хариуцлага тооцох санал хүргүүлж, 0.5 тэрбум төгрөгийн төлбөрийн акт, 41.2 тэрбум төгрөгийн албан шаардлага тус тус өгчээ.

Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн

ОНТЕЗ-дын 2015 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар нийт 208 зөвлөмж өгснөөс 69.7 хувийг бүрэн хэрэгжүүлж, 30.2 хувь буюу 63 зөвлөмжийг хэрэгжүүлээгүй байна.

Аймаг, Нийслэлийн Аудитын газраас орон нутгийн төсвийн 22 ерөнхийлөн захирагчийн 2015 оны санхүүгийн тайланд аудит хийж, 313.9 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлснээс 136.7 тэрбум төгрөгийн материаллаг алдааг залруулж, 108.3 тэрбум төгрөгийн материаллаг бус зөрчил, дутагдлыг арилгах 2990 зөвлөмж, 247 албан тушаалтанд хариуцлага тооцох 2.3 тэрбум төгрөгийн албан шаардлага тус тус өгчээ.

Аудитаар ОНТЕЗ-дын санхүүгийн нэгтгэсэн 21 тайланд “зөрчилгүй”, Говь-Алтай аймгийн ТЕЗ-ийн 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангаар илэрсэн алдаа, зөрчлийн дүн нь материаллаг түвшнээс хэтэрсэн тул “хязгаарлалттай” санал, дүгнэлт өгсөн байна.

Мөн 2.9 тэрбум төгрөгийн төлбөрийн акт тогтоож, 63.3 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг арилгах албан шаардлага өгчээ.

ТӨААН-үүдийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн

Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9.8-д заасны дагуу 119 төрийн өмчит болон төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгж санхүүгийн тайландаа аудит хийлгэхээс 112 аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн тайланд аудит хийж баталгаажууллаа.

Үндэсний аудитын газар, аймаг, нийслэлийн аудитын газрууд болон төрийн аудитын байгууллагын нэрийн өмнөөс гэрээгээр хараат бус аудитын компаниуд нийт 103 ААН-д, тухайн ААН-ийн ТУЗ-ийн сонгосон хараат бус аудитын компаниуд шууд гэрээ байгуулан 9 байгууллагын санхүүгийн тайланг баталгаажуулах аудит хийж, 7 ААН аудитад хамрагдаагүй байна.

Аудитын дүгнэлт, аудитад хамрагдсан байдал	ААН-ийн тоо	
	2014 он	2015 он
Зөрчилгүй	69	83
Хязгаарлалттай	10	20
Санал дүгнэлт өгөхөөс татгалзсан	1	1
Аудитад хамрагдаагүй	-	7
Дүгнэлт гараагүй	1	4
Түүвэрт хамрагдсан	-	4
Дүн	81	119

Төрийн аудитын байгууллага 78 санхүүгийн тайланд “зөрчилгүй”, 20 санхүүгийн тайланд “хязгаарлалттай”, 1 санхүүгийн тайланд “дүгнэлт өгөхөөс татгалзсан” дүгнэлт өгч, 4 ААН-ийн санхүүгийн тайланг аудитын түүвэрт хамруулжээ.

Аудитаар нийт 1,700.1 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илрүүлж, 1,203.1 тэрбум төгрөгийн алдааг залруулсан байна.

Илрүүлсэн алдаа, зөрчлийг арилгахаар 395 зөвлөмж, 14 албан шаардлага хүргүүлж, 159.9 сая төгрөгийн төлбөрийн акт тогтоолоо.

Илэрсэн алдаа, зөрчлийн 84.1 хувийг бүртгэл тайлагналтай холбоотой, 4.8 хувийг хууль тогтоомжийн хэрэгжилттэй холбоотой, 10.7 хувийг стандарт, нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн зарчимтай холбоотой алдаа, зөрчлүүд эзэлж байна.

“Хязгаарлалттай” дүгнэлтийн үндэслэлийг ААН тус бүрээр харуулбал:

№	Аж ахуйн нэгжийн нэр	Дүгнэлтийн үндэслэл
1	Монголросцветмет ХХК	- Өр төлбөр 13.9 тэрбум төгрөгөөр өссөн, алдагдал 8.9 тэрбум, хуримтлагдсан алдагдал 19.4 тэрбум төгрөгт хүрч, хувь нийлүүлсэн өмч болон дахин үнэлгээний нөөцийн хэмжээнээс 5.9 тэрбум төгрөгөөр давсан, - Нийт 7.8 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илэрсэн.
2	МИАТ ТӨХК	- Олон улсын тийз борлуулалтын авлагын BSP онлайн тайлангаарх үлдэгдэл санхүүгийн тайлангаарх үлдэгдлээс 1.2 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй, 1.5 тэрбум төгрөгийн авлагыг барагдуулаагүй, - Хүлээн зөвшөөрөхгүй байгаа өглөг 711.9 сая төгрөг, - Хэрэгжээгүй НӨАТ-ын авлага оны эхнээс 3.1 сая төгрөгөөр нэмэгдэж 493.5 сая төгрөг болсон.
3	Багануур ТӨХК	- Дахин үнэлэгдсэн үндсэн хөрөнгийн 16.5 тэрбум төгрөгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг тайлант онд данс бүртгэлээс хасч хөрөнгийн өртгийг бууруулж бүртгэсэн, - ББӨ, үйл ажиллагааны зардлыг 9.1 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдүүлсэн, - Нийт 24.9 тэрбум төгрөгийн авлага, өглөгийг тооцоо нийлж, баталгаажуулаагүй.
4	Шивээ-Овоо ТӨХК	- Уурхайн талбайг нөхөн сэргээх зардлыг тооцоогүйгээс тайланд үзүүлэх үр нөлөөг тодорхойлох боломжгүй, 2009 онд хийсэн үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээг буцааснаар түүхэн өртгөөр тайланд тусгагдаж бодит үнэ цэнэ нь дансны үнээс зөрүүтэй болсон.
5	Мон атом ХХК	- Хайгуул үнэлгээний хөрөнгө дансанд бүртгэгдсэн 1.9 тэрбум төгрөг нь хөрөнгийн шаардлагыг хангахгүй байгаа, - Ураниум Индастри ХК-д төлөх урт хугацааны өр төлбөрөөр бүртгэгдсэн 2.0 сая ам.доллар хөрөнгө оруулалт, зээлийн аль болох нь тодорхойгүй.
6	Эрдэнэс Таван толгой ХХК	- Нөхөн сэргээлтийн санг байгуулахдаа тооцоологдож буй зардлуудыг өнөөгийн үнэ цэнээр бус борлуулалтын 1.0 хувиар тооцсон, 3.2 тэрбум төгрөгийн 26 дугуй, 1.6 тэрбум төгрөгийн 10 машин механизм ашиглагдахгүй, - Гашуун сухайт зам ХХК, Гашуун сухайтын төмөр зам ХХК-д оруулсан хөрөнгө оруулалтыг санхүүгийн тайланд өртгөөр нь тооцож тайлагнасан байна.
7	Төр засгийн үйлчилгээний авто бааз ТӨҮГ	Хөрөнгө түрээслүүлэхдээ ТӨХ-ны зөвшөөрөл аваагүй, түрээсийн орлогын 20.0 хувийг төсөвт төвлөрүүлээгүй, хөрөнгийг зориулалтын дагуу зарцуулаагүй.
8	Дорнод бүсийн эрчим хүчний систем ТӨХК	Мөнгөн хөрөнгийн ажил, гүйлгээг нотлох баримтын бүрдэлгүйгээр бүртгэсэн, банкттай байгуулсан гэрээний дагуу хүүгийн орлогыг цаг тухайд нь зөв тооцоогүйгээс 6 дугаар сард 7.3 сая төгрөгийн орлого дутуу олгогдсон,

		Банкнаас ирүүлсэн дансны хуулга, мэдээллийг нягтлаагүйгээс 4,5,6,7,8 дугаар саруудад үлдэгдэл 2.0 тэрбум төгрөгөөр зөрсөн.
9	Монгол ус ТӨҮГ	- Сангийн яамны зөвшөөрөлгүйгээр төрийн өмчийг барьцаалан 25.0 сая төгрөгийн зээл авсан, - Аудитын үйлчилгээний хөлс нэрээр хувь хүний данс руу 2.5 сая төгрөг шилжүүлсэн, хувь хүмүүст ажлын хөлс олгохдоо НДШ, НӨАТ тооцоогүй.
10	Монгол кино нэгтгэл ТӨҮГ	Татварын тооцоо, дансдын үлдэгдэл нь татварын байгууллагын үлдэгдлээс 11.0 сая төгрөгөөр зөрүүтэй, өнгөрсөн үед хамаарах 32.6 сая төгрөгийг мөнгөн сууриар бүртгэсэн.
11	Хилийн цэргийн 0288 дугаар анги	Цахилгаан, дулаан, усны орлогын бүртгэл болон түгээлтэд тавих хяналт хангалтгүй, НББ дэх эдгээр орлого, тооцооны үлдэгдэл нь санхүүгийн програмаас зөрүүтэй.
12	Монголын төмөр зам ХХК	Урьдчилж төлсөн зардлаар бүртгэсэн 345.9 тэрбум төгрөгийн ажил гүйлгээтэй холбоотой бүх анхан шатны баримтууд Цагдаагийн байгууллагад шилжүүлсэн тул аудитад хамрагдаагүй.
13	Диспетчерийн үндэсний төв ХХК	- Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл болон биет бус хорогдуулалтыг 852.7 сая төгрөгөөр дутуу тооцсон, - Нийт 14,011.4 сая төгрөгийн үлдэгдэл өртөгтэй үндсэн хөрөнгөнд тооллого хийгээгүй.
14	Монгол тамга ТӨҮГ	- ТӨХ-ны зөвшөөрөлгүй 33.0 сая төгрөгийн үндсэн хөрөнгө бэлтгэсэн, - Нотлох баримтгүй 56.8 сая төгрөгийн түүхий эд материал худалдан авсан, байгууллагын захиралд байрны урьдчилгаа төлбөрт 65.0 сая төгрөг үндэслэлгүйгээр олгосон.
15	Амгалан ДЦС ТӨҮГ	Компанийн дүрэмд заасан 35.0 тэрбум төгрөгийн эзэмшигчийн өмчийг санхүүгийн тайланд бүртгээгүй.
16	Батлан хамгаалах аж үйлдвэрийн нэгдэл ТӨҮГ	- Мөнгөн хөрөнгийн данснаас 25.2 сая төгрөгийн гүйлгээг тооцооны дансаар дамжуулалгүй, зардалд бүртгэсэн, - Бусад байгууллагад ашиглагдаж байгаа гэх 45.5 сая төгрөгийн үндсэн хөрөнгийг санхүүгийн тайланд бүртгэсэн, тендер зарлалгүйгээр сонгосон гүйцэтгэгчидтэй үлдэгдлийг тулган баталгаажуулаагүй.
17	Эрдэнэс Монгол ХХК	- Эзэмших ашиглах хугацаа нь тодорхойгүй Тавантолгой-Гашуунсухайт чиглэлийн 239 км, 156.8 тэрбум төгрөгийн автозамыг санхүүгийн байдлын тайлангийн биет бус хөрөнгийн хэсэгт “Замын эрх” гэж толилуулсан, - Автозамтай холбоотой их засвар, нэмж хийгдсэн ажлын өртөг 1.3 тэрбум төгрөгийн зардлыг ББӨ-т бүртгэсэн, Шивээ-Овоо төслийн 52.4 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтын нотлох баримт хангалтгүй.
18	Гермонгаз ХХК	- ТӨХ-ны тогтоолоор тус компанийн 2015 оны зорилтот түвшинд зардлыг 183.2 сая төгрөгөөр баталсан ба гүйцэтгэлээр 277.9 сая төгрөгийн зардал гаргаж 277.3 сая төгрөгийн алдагдалтай ажилласнаар тайлагнасан, - Нийт 22.0 сая төгрөгийн хөрөнгийн тооллого хийгээгүй.
19	Дархан-Уул АЗЗА ТӨХК	- Нийт 2.4 тэрбум төгрөгийн тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, - Илэрсэн алдаа зөрчил нь тогтоосон материаллаг түвшингээс өндөр гарсан.
20	Увс АЗЗА ТӨХК	- Хүчин төгөлдөр бус баримтаар 5.1 сая төгрөгийн ажил гүйлгээг бүртгэсэн, - Засгийн газрын 2013 оны 68 дугаар тогтоолыг зөрчиж 132.9 сая төгрөгийн шууд худалдан авалт хийсэн.

#

Үнэт цаасны төлбөр тооцоо, төвлөрсөн хадгаламжийн төв ХХК-ийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар өр төлбөрийн хэсэгт тайлагнасан харилцагчдын ногдол ашиг, ногдол хувийн өглөг болох 10.2 тэрбум төгрөгийн өглөгийг нотлох боломжгүй тул “Дүгнэлт өгөхөөс татгалзсан” дүгнэлт өгсөн байна.

Өмнөх оны ЗГСНТ-д нийт 81 ТӨААН-ийн санхүүгийн тайлан нэгтгэгдэж байсан бол тайлант онд 14 ААН-ийн санхүүгийн тайлан нэгтгэгдэж бусад нь харьяалагдах ТЭЗ-дын санхүүгийн тайланд нэгтгэгдсэн байна.

Засгийн газрын санхүүгийн тайланд нэгтгэсэн ТӨААН-үүдийн санхүүгийн тайлангийн аудитаар тайлагналын дараах алдаа, зөрчил илэрсэн байна. Үүнд:

ЗГСНТ-д шүүд нэгтгэгдсэн ААН-үүдийн хувьд:

- Санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн эхний үлдэгдлийг 1.9 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй нэгтгэсэн нь аудитаар өмнөх оны үлдэгдэл залруулсан, аудит хийгдээгүй санхүүгийн тайлан нэгтгэгдсэн, Эдийн засгийн ил тод байдлыг дэмжих тухай хуулийн хүрээнд дахин тайлагнасан эхний үлдэгдлийг залруулалгүй нэгтгэсэн,
- Шивээ овоо ТӨХК болон Эрдэнэс Тавантолгой ХХК-ийн 2015 оны санхүүгийн тайланд Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9.8-д заасан цаглабарт хугацаанд аудит хийгдээгүй болон 42.1 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй нэгтгэгдснийг аудитын явцад залруулсан,
- Мөнгөн гүйлгээний тайлангаарх цэвэр мөнгөн гүйлгээний дүн 79.8 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй тайлагнагдсан,
- Үйл ажиллагааны нийт үр дүнг тайлагнаагүй байсан алдааг аудитын явцад залруулж 42.9 тэрбум төгрөгийн үр дүнг тайлагнасан,
- Аудитаар нийт 166.7 тэрбум төгрөгийн тайлагналын алдаа илэрснээс 85.0 тэрбум төгрөгийн алдааг залруулж, 81.7 тэрбум төгрөгийн алдааг цаашид давтан гаргахгүй байхад анхаарч ажиллах зөвлөмж өгсөн байна.

Сангийн сайдын 2015 оны 341 дүгээр тушаалаар баталсан Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан гаргах журам, Сангийн сайдын 2012 оны 77 дугаар тушаалаар баталсан Аж ахуйн нэгжийн санхүүгийн тайлан, тодруулга бэлтгэх журам болон Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Сангийн сайдын хамтарсан 2015 оны А35/20 дугаар тушаалаар баталсан Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн зааврын дагуу гаргасан санхүүгийн тайлангуудыг хөрвүүлж нэгтгэх аргачлалгүй байна.

Эрчим хүчний сайдын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд 27 ААН-ийн санхүүгийн тайлан нэгтгэгдсэнээс 15 ААН нь 8.4 тэрбум төгрөгийн ашигтай, 12 нь 9.1 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай ажиллаж нийт дүнгээр 0.7 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай тайлагнагдсан боловч ЗГСНТ-д 0.4 тэрбум төгрөгийн ашигтай ажилласнаар тайлагнасан нь ТӨХ-ны тогтоолоор Увс аймгийн Дулааны станцыг орон нутгийн өмчид шилжүүлснийг залруулан тайлагнасантай холбоотой байна.

Зам, тээврийн сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний ТӨААН-үүдийн өр төлбөр 414.0 тэрбум төгрөг байгаагаас МИАТ ТӨХК-ийн “Боинг 767-300ER” агаарын хөлгийн урт хугацаат өр төлбөр 198.2 тэрбум төгрөг байна. Онгоцны төлбөрийг төлөх зорилгоор нийт 121.4 сая ам.долларын зээл авснаас 2013 оноос хойш 36.2 сая ам.долларыг төлж, 95.4 сая ам.долларын өрийн үлдэгдэлтэй байна.

Төрийн өмчийн ААН-үүдийн 2015 оны санхүүгийн тайланг баталгаажуулах аудитаар дараах нийтлэг зөрчил дутагдал, анхаарах асуудлууд байна. Үүнд:

- Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд УТҮГ-уудын санхүүгийн тайланг төсөвт байгууллагын хэлбэрээр нэгтгэж байгаа нь байгууллагын статусыг хоёрдмол утгатай болгож улсын төсөвт ачаалал нэмж байна. Иймд эдгээр үйлдвэрийн газруудыг өөрийгөө санхүүжүүлдэг аж ахуйн тооцоот үйлдвэрийн газар болгож өөрчлөн зохион байгуулах шаардлагатай байна.

- 2015 онд батлагдсан Аудитын тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын 4.2 дахь заалт нь Төрийн аудитын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1.2 дахь заалттай зөрчилдөж ТӨААН-ийн ТУЗ нь өөрсдөө аудитын байгууллагаа сонгож аудит хийлгэж байгаа нь аудитын чанар, хамрах хүрээ, тайлангийн хугацаа зэрэгт сөргөөр нөлөөлж байгаагаас гадна ашиг сонирхлын зөрчил үүсэх үндэслэлтэй юм. Тухайлбал,
 - *Төрийн банк, Хөгжлийн банк, Төрийн орон сууцны санхүүжилтийн корпораци, Монголын хөрөнгийн бирж зэрэг ТӨААН-ийн ТУЗ нь санхүүгийн тайландаа аудит хийлгэхээр гадаадын аудитын байгууллагыг сонгосон боловч аудитын тайланг хуулийн хугацаанаас хоцроох, төрийн аудитын байгууллагаас баталгаажуулж УИХ-д тайлагнасан санхүүгийн тайлангийн үлдээдлийг залруулж өөрчлөх, улмаар аудит хийгдээгүй санхүүгийн тайланг ТЕЗ-ийн санхүүгийн тайланд нэгтгэсэн зэрэг нь тайлангийн дүгнэлтийг хязгаарлах үндэслэл болж байна.*
 - *Өмнөд бүсийн цахилгаан түгээх сүлжээ ТӨХК-ийн ТУЗ-ийн сонгосон Шинэ их тэрбум аудит ХХК нь 2016 оны 1 дүгээр сард аудитын тусгай зөвшөөрөл авсан байна.*
- Аудитад хамрагдвал зохих ХАА-н техникийн шинжлэх ухаан, технологи, үйлдвэрлэлийн нэгдэл ТӨҮГ байгуулагдсанаасаа хойш аудит хийлгээгүй байна.
- ЗГСНТ-д ХАА-н шинжлэх ухаан үйлдвэрлэл, технологийн нэгдэл, Сайншандын аж үйлдвэрийн цогцолбор, Техник спортын төв зэрэг ААН-үүдийн санхүүгийн тайлан нэгтгэгдээгүй байна.
- Төрийн өмчийн хувьцаат компаниудын ТУЗ-өөс жил дараалан давхардсан олон аудит хийлгэж байгаа нь хөрөнгийг үрэлгэн зарцуулж байна. Тухайлбал, Засгийн газрын 2016 оны 68 дугаар тогтоолын дагуу 6 ТӨААН-ийг Эрдэнэс Монгол ХХК-ийн харьяалалд шилжүүлсэнтэй холбогдуулан НББ-ийн бодлогын баримт бичиг боловсруулахаар Эрнст энд Янг аудит ХХК-тай 330.0 сая төгрөгийн гэрээ байгуулсан байна. Гэтэл 2016 онд дахин Эрнст энд Янг аудит ХХК-тай гэрээ байгуулж охин компаниудын санхүүгийн тайланд аудит хийхээр болжээ.
- Эрдэнэс Монгол ХХК болон Эрнст энд Янг Аудит ХХК-тай гэрээ байгуулж толгой компани болон охин компани болох Эрдэнэс Тавантолгой ХХК, Эрдэнэс Оюутолгой ХХК, Багануур ТӨХК, Шивээ-Овоо ТӨХК-ийн санхүүгийн тайлагнал нь Олон улсын стандартын шаардлагад нийцэж буй эсэх, дотоод хяналтын орчинг үнэлэх зорилгоор 2014 оны жилийн эцсийн болон 2015 оны эхний хагас жилийн нэгтгэсэн ба тусдаа санхүүгийн тайланд аудит хийлгүүлэхээр 2015 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдөр ЭМГЛ-2015/10/01 дугаартай “Аудитын үйлчилгээ үзүүлэх гэрээ” байгуулжээ.
- Эрдэнэс Монгол ХХК-ийн ТУЗ-ийн шийдвэрээр Эрнст энд Янг аудит Монгол ХХК-ийн хийсэн аудитын дүгнэлтийн дагуу зарим охин компаний өмнөх оны аудитаар баталгаажуулсан санхүүгийн тайланд нийт 123.4 тэрбум төгрөгийн залруулгыг хийсэн талаар дараах дүгнэлтийг хийж байна. Үүнд:
 - *Толгой компанийн НББ-ийн бодлогын баримт бичиг батлагдаагүй, санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан гаргаагүй байхад охин компаниудын ТУЗ-ийн хэлэлцэн баталсан НББ-ийн бодлогын баримт бичгийн дагуу гаргасан санхүүгийн тайланд залруулга хийлгэсэн,*

- Аудит хийхдээ зөвхөн СТОУС-ыг дагнан баримталж, Монгол Улсын хэмжээнд нийтээр дагаж мөрдөгдөж байгаа хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, цаг хугацааны хүчин зүйл, өр авлага, бараа материалын шинж чанар, бодит байдлыг харгалзаж үзэлгүй өрөөсгөл хандсан нь АОУС 250-д заасан “санхүүгийн тайлангийн аудитад хууль тогтоомж, дүрэм журмыг анхаарах” гэсэн стандартыг мөрдөөгүй байна.

Засгийн газрын гадаад зээл, тусламжаар хэрэгжиж буй төслүүдийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитын дүн

Монгол Улсын Засгийн газар 2015 оны байдлаар хандивлагч 3 орон, олон улсын 4 санхүүгийн байгууллага болон гадаадын 6 орны санхүүжилтээр 94 төслийг хэрэгжүүлж байна. Төслийн санхүүжилтийн хэлбэр, гэрээний нийт дүнг харуулбал:

Төслийн санхүүжилтийн хэлбэр	Төслийн тоо	Нийт гэрээний дүн /сая.нэгж /					
		Доллар	Евро	Иен	Зээлжих тусгай эрх	Динар	Крон
Зээлийн хөрөнгөөр	62	501.9	82.8	90,393.0	323.5	6.0	
Буцалтгүй тусламжаар	32	3,013.8	23.0				29.7
ДҮН	94	3,515.7	105.8	90,393.0	323.5	6.0	29.7

Зээлийн хөрөнгөөр хэрэгжиж буй 62 төсөлд 2015 онд 441.3 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт авахаар төлөвлөснөөс, гүйцэтгэлээр 47 төсөлд 505.1 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт, буцалтгүй тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжиж буй 32 төсөлд 2015 онд 62.2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт авахаар төлөвлөснөөс, гүйцэтгэлээр 29 төсөлд 53.2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт авсан байна.

Эдгээр хэрэгжиж байгаа төслүүдийн 29 төслийн нэгж санхүүгийн тайландаа аудит хийлгэж баталгаажуулсан, 13 төсөл, хөтөлбөр нь төслийг хэрэгжүүлэгч тусгайлсан нэгж байгуулаагүй буюу төсөл хэрэгжүүлэгчээр шууд дамжин хэрэгждэг, 16 төсөл тайлант хугацаанд санхүүжилт аваагүй байна.

Төслийн нэгжүүдийн санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар нийт 57.9 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илэрч, 56.9 тэрбум төгрөгийн алдааг залруулан, нийт 30 зөвлөмж өгсөн байна.

- Төсвийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1-д “Олон улсын байгууллага, хандивлагч орноос Засгийн газрын шугамаар Монгол Улсад олгож байгаа зээл, тусламжаар хэрэгжүүлэх төслийн нэгж нь төсвийн байгууллага байна” гэж заасан боловч төслийн нэгжүүд Сангийн сайдын 2006 оны 388 дугаар тушаалаар баталсан “Төсөвт байгууллагад мөрдөх нягтлан бодох бүртгэлийн дансны заавар”-ыг мөрдөхгүй байна.
- Төслийн нэгж нь санхүүгийн тайлангаа санхүүжүүлэгч байгууллагын журамд нийцүүлэн гаргаж, Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.9.1-т заасан аудит хийлгүүлэх цаглабарыг мөрдөхгүй байна.
- Гадаад валютаар гарсан ажил гүйлгээг тухайн өдрийн Монголбанкнаас зарласан ханшийг үндэслэн бүртгээгүйгээс санхүүгийн тайлан алдаатай илэрхийлэгдэж байна.
- Ерөнхий дэвтэр, журналд ажил гүйлгээг бүртгэхгүй, эд хөрөнгийн тооллого, тооцоог хийж баталгаажуулахгүй байна.
- Засгийн газрын гадаад зээл, тусламжаар хэрэгжиж буй их хэмжээний дүнтэй бие даасан төслийн нэгжүүдэд мэргэжлийн орон тооны нягтлан бодогчтой байх шаардлагатай байна.

Зээл, тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжиж буй 94 төслөөс 20 төслийн санхүүгийн тайланд Үндэсний аудитын газраас хийсэн аудитаар дараах нийтлэг алдаа, зөрчил илэрсэн байна. Үүнд:

Дээрх 20 төсөлд хийсэн санхүүгийн тайлангийн аудитаар нийт 56.9 тэрбум төгрөгийн алдаа, зөрчил илэрч 57.0 тэрбум төгрөгийн алдааг залруулж, нийт 30 зөвлөмж өгчээ.

Тусгай шилжүүлэг: Засгийн газрын 2014 оны 128 дугаар тогтоолоор Газрын харилцаа, геодези, зураг зүйн газрыг орон нутаг дахь ГХБХБГ-уудын төсвийн төвлөрүүлэн захирагч байхаар заасны дагуу санхүүгийн тайланг БХБС-ын төсвийн багцын санхүүгийн тайланд нэгтгэсэн байна.

Гэтэл Төсвийн тухай хуулийн 39 дүгээр зүйл болон Монгол Улсын 2014 оны төсвийн тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд зааснаар БХБС-ын 2015 оны төсвөөс 7,014.7 сая төгрөгийг газрын харилцаа, кадастрын тусгай зориулалтын шилжүүлгээр орон нутгийн ГХБХБГ-уудыг санхүүжүүлэхээр тусгаж, гүйцэтгэлээр олгосон 6,628.8 сая төгрөг, тэдгээрийн санхүүгийн тайланг ОНТЕЗ-ийн санхүүгийн тайланд давхардуулан нэгтгэснийг ЗГСНТ-д цэвэрлэн тайлагнажээ.

Төсвийн тухай хуулийн 61 дүгээр зүйлийн 61.1-д “Аймаг, Нийслэлийн Засаг дарга Засгийн газрын дараах чиг үүргийг орон нутагт төлөөлөн хэрэгжүүлнэ” гэж заасны дагуу ЭМСС, ХАХНХС, БСШУС-ын багцын аймаг, нийслэл, сум дүүрэгт байршилтай харьяа байгууллагуудын 2015 оны тусгай зориулалтын шилжүүлгийн төсөв 917.3 тэрбум төгрөгөөр батлагдаж, гүйцэтгэлээр 902.5 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгосон байна.

Тайлант онд тусгай зориулалтын шилжүүлгээр олгосон санхүүжилтийг ТЕЗ-даар харуулбал:

(сая төгрөгөөр)

Үзүүлэлт	Нийт дүн	Үүнээс:		
		БСШУС	ЭМСС	ХАХНХС
Батлагдсан төсөв	917,343.6	797,651.9	113,137.6	6,554.1
Олгосон урсгал санхүүжилт	902,482.0	783,939.8	112,161.8	6,380.4
Нийт төвлөрүүлсэн	4,931.5	3,453.3	1,202.7	275.5
Үүнээс: Төсөвт (СЯ)	4,730.6	3,354.4	1,101.7	274.5
Өглөгт тооцсон	200.9	98.9	101.0	1.0

Тусгай шилжүүлгийн 87.7 хувийг БСШУС, 11.3 хувийг ЭМСС, 0.9 хувийг ХАХНХС-ын төсвийн багцад олгосон санхүүжилт тус тус эзэлж байна.

САНХҮҮГИЙН НЭГТГЭСЭН ТАЙЛАНД ХИЙСЭН ЗАЛРУУЛГА

Аудитын явцад Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд дараах ажил гүйлгээнүүдийг залруулан бүртгэсэн болно. Үүнд:

- Санхүүгийн тайлан, тодруулгад дансны ангилал зөрүүтэй тайлагнасан 2,154.4 тэрбум төгрөг,
- ТЕЗ-дын санхүүгийн тайланд нэгтгэгдсэн ТӨААН-үүдийн Засгийн газрын хувь оролцооны дүнг 1,681.9 тэрбум төгрөг,
- ТӨААН-үүдийн үйл ажиллагааны үр дүнг зөрүүтэй тайлагнасан 42.9 тэрбум төгрөг, нийт 3,879.2 тэрбум төгрөгийн бүртгэл тайлагналын алдааг аудитын явцад залруулж, ЗГСНТ-д тусгуулсан болно.

ӨМНӨХ АУДИТААР ӨГСӨН ЗӨВЛӨМЖ, АЛБАН ШААРДЛАГЫН ХЭРЭГЖИЛТ

Сангийн яамны Төсвийн хяналт, эрсдэлийн удирдлагын газар Засгийн газрын 2014 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлан, Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2014 оны гүйцэтгэл болон Сангийн сайдын төсвийн багцад хийсэн аудитын дүгнэлт, акт, албан шаардлага, зөвлөмжийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор 2015 оны ажлын төлөвлөгөөг Сангийн сайдын 2015 оны 183 дугаар тушаалаар батлуулан яамны холбогдох газруудад хүргүүлж, биелэлтийг нь авч нэгтгэн тайлагнажээ.

Засгийн газрын 2014 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн аудитаар илэрсэн алдаа, зөрчлийг арилгуулахаар нийт 12 зөвлөмжийг холбогдох албан тушаалтнуудад өгч, хэрэгжилтийг хянахад 54.6 хувийн биелэлттэй байна. Үүнд:

- *Монгол Улсын Ерөнхий сайдад өгсөн 9 зөвлөмжийг хэрэгжүүлсэн эсэх мэдээллийг ирүүлээгүй, тухайн зөрчилтэй асуудлуудыг шийдвэрлэсэн тухай Сангийн яамны гаргасан зөвлөмжийн хэрэгжилтийг үнэлэхэд 3 нь хэрэгжсэн, 2 нь хэрэгжих шатандаа, 4 нь хэрэгжээгүй,*
- *Сангийн сайдад өгсөн 3 зөвлөмжийн биелэлтийг Сангийн сайдын 2015 оны 12 дугаар сарын 28-ны 13-1/7596 дугаар албан бичгээр ирүүлсэн бөгөөд дахин хяналтаар 2 нь хэрэгжсэн, 1 нь хэрэгжээгүй байна.*

Монгол Улсын Ерөнхий сайдад ЗГСНТ-гийн аудитаар өгсөн зөвлөмжийг Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэж, хэрэгжүүлэх талаар арга хэмжээ авсан эсэх нь тодорхойгүй байгаа нь алдаа, зөрчил арилахгүй, давтагдах нөхцлийг бүрдүүлж байна.

Мөн Засгийн газрын 2014 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудитаар 2,968.4 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг арилгуулахаар нийт 3 албан шаардлага өгч, 0.03 тэрбум төгрөгийн акт тавьсан байна. Үүнээс актыг бүрэн барагдуулж, 2,442.5 тэрбум төгрөгтэй холбоотой бүртгэлийн залруулгыг хийж, нийт 525.9 тэрбум төгрөгийн 2 албан шаардлагыг хэрэгжүүлээгүй байна.

АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ

Аудитын явцад хийсэн горим, сорилын үр дүнд санхүүгийн тайлангийн батламж мэдэгдлүүдтэй зөрчилдсөн материаллаг хэмжээний алдаа, зөрчилтэй дараах асуудлууд илэрсэн нь Аудитын Олон улсын стандарт 700-д зааснаар Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд “Хязгаарлалттай” дүгнэлт өгөх үндэслэл боллоо. Үүнд:

- Зарим төсвийн байгууллагын санхүүгийн тайлан, тодруулга дахь илчлэл толилуулгыг батлагдсан маягт, аргачлал, стандартын дагуу холбогдох ангилал, үзүүлэлтээр иж бүрэн тайлагнаагүй;
- Нийт 433.5 тэрбум төгрөгийн авлагын үлдэгдлийг харилцагчтай тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, үүнээс 244.0 тэрбум төгрөгийн авлага нь эргэн төлөгдөх хугацаа хэтэрсэн, найдваргүй болох эрсдэлтэй, тооцоо нийлсэн авлагын үлдэгдэл 0.5 тэрбум төгрөгөөр зөрүүтэй;
- Чингис бондын хөрөнгөөр Хөгжлийн банкнаас санхүүжүүлсэн “Гудамж” төслийн 2013-2015 онд ашиглалтад орсон 124.7 тэрбум төгрөгийн үндсэн хөрөнгийг төслийн нэгжийн санхүүгийн тайлангийн дуусаагүй барилга, байгууламж дансанд биет хөрөнгөөр бүртгэсэн;
- Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сангийн дансанд бүртгэлтэй Монгол Улсыг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр бүрдүүлсэн улаан буудайн нөөцийн 29.1 тэрбум, Мал хамгаалах сангийн Гацуурт ХХК-иас авах 3.0 тэрбум төгрөгийн авлагыг тооцоо нийлж баталгаажуулаагүй, энэ талаар өгсөн аудитын зөвлөмж, албан шаардлагуудыг хэрэгжүүлээгүй;
- Эрдэнэс Монгол ХХК-ийн ТУЗ-ийн шийдвэрээр Эрнст энд Янг аудит Монгол ХХК-ийн аудитын дүгнэлтийн дагуу зарим охин компаниудын аудитаар баталгаажсан санхүүгийн тайлангийн үлдэгдлийг 123.4 тэрбум төгрөгөөр залруулж, өмнөх оны Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайлангийн баталгаажсан тоо мэдээллийг өөрчилсөн;
- ЗГСНТ-д хийсэн өмнөх аудитаар өгсөн зөвлөмжийн 54.6 хувийг хэрэгжүүлээгүй, 525.9 тэрбум төгрөгийн зөрчлийг арилгуулах 2 албан шаардлагыг биелүүлээгүй байна.

ТАЙЛАНТ ОНЫ АУДИТЫН ЗӨВЛӨМЖ

Аудитын дүн, дүгнэлтэд үндэслэн дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг дор дурдсан албан тушаалтанд зөвлөж байна.

Монгол Улсын Ерөнхий сайдад:

- Эрдэнэс Монгол ХХК-ийн ТУЗ-ийн шийдвэрээр Эрнст энд Янг аудит Монгол ХХК-ийн хийсэн аудитын дүгнэлтийн дагуу өмнөх оны аудитаар баталгаажсан санхүүгийн тайлангийн үзүүлэлтүүдийг өөрчилж, нийт 123.4 тэрбум төгрөгийн залруулгыг хийсэн нь бусад хууль, тогтоомжтой нийцсэн эсэх асуудлыг судалж үзэх;
- Тариалан эрхлэлтийг дэмжих сангийн дансанд бүртгэлтэй Монгол Улсыг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгөөр бүрдүүлсэн улаан буудайн нөөцийн 29.1 тэрбум төгрөгийн авлагыг тооцоо нийлж, баталгаажуулан барагдуулах, Гацуурт ХХК-иас авах Мал хамгаалах сангийн авлагын 3.0 тэрбум төгрөгийг тооцоо нийлж, барагдуулах талаар өмнөх аудитуудаар өгсөн албан шаардлагууд биелэгдэхгүй байгаад анхаарал хандуулж, хэрэгжилтийг хангаж ажиллах;
- Он удаан жил бүртгэгдэж, эзэн холбогдогч нь тодорхойгүй, шүүхийн шийдвэрээр нэхэмжлэлийг бүхэлд нь хэрэгсэхгүй болгосон, төлөгдөх найдваргүй болох эрсдэл бүхий авлага, зээлийг барагдуулах талаар өмнөх аудитуудаар өгсөн зөвлөмж, албан шаардлага хэрэгжихгүй байгаад арга хэмжээ авч ажиллах;
- Төсвийн ерөнхийлөн захирагчдын санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар илэрсэн зөрчил, дутагдлыг арилган, аудитын зөвлөмжийн биелэлтийг ханган ажиллаж, дотоод хяналтыг сайжруулах.

Сангийн сайдад:

- Засгийн газрын санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд нэгтгэдэг төсөвт байгууллага болон төрийн өмчит аж ахуйн нэгжийн санхүү, нягтлан бодох бүртгэлийн үйл ажиллагаанд ашиглаж байгаа програм хангамжуудыг Сангийн сайдын 2015 оны 341 дүгээр тушаал болон төсөв, санхүүгийн бусад бодлого, эрх зүйн орчинтой нийцүүлж санхүү, нягтлан бодох бүртгэл, тайлагналын талаарх мэдээлэл дамжуулах тогтолцоог боловсронгуй болгох;
- Төсвийн тухай хуулийн 54 дүгээр зүйлийн 54.2 дахь заалт, Засгийн газрын 2016 оны 68 дугаар тогтоолыг хэрэгжүүлж, Сангийн сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжүүдийн санхүүгийн тайланг Сангийн сайдын багцын нэгтгэсэн санхүүгийн тайланд нэгтгэж, тайлагнах;
- Орон нутгийн төсвийн ерөнхийлөн захирагчдад гадаад зээлийн эх үүсвэрээс дамжуулан зээлдүүлсэн хугацаа хэтэрсэн зээлийн эргэн төлөлтийг харилцагч тус бүрээр бүртгэж, зээлийн үлдэгдлийг тооцоо нийлж, баталгаажуулж барагдуулах.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ АУДИТОРЫН
ТУШААЛ

2016 оны 06 сарын 08 өдөр

Дугаар А/57

Улаанбаатар хот

Аудитын тайланг баталгаажуулах тухай

Төрийн аудитын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.4.5, 13.4.7, 15 дугаар зүйлийн 15.1.7, 18 дугаар зүйлийн 18.2-т заасныг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Засгийн газрын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн аудитын тайланг баталсугай.

2. Төсвийн шууд, төвлөрүүлэн, ерөнхийлөн захирагчдын 2015 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар тогтоосон төлбөрийн актын жагсаалтыг нэгдүгээр хавсралтаар, Төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжүүдийн 2015 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар тогтоосон төлбөрийн актын жагсаалтыг хоёрдугаар хавсралтаар, Төсвийн шууд, төвлөрүүлэн, ерөнхийлөн захирагчдын 2015 оны санхүүгийн нэгтгэсэн тайланд хийсэн, аудитаар өгсөн албан шаардлагын жагсаалтыг гуравдугаар хавсралтаар, Төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжүүдийн 2015 оны санхүүгийн тайланд хийсэн аудитаар өгсөн албан шаардлагын жагсаалтыг дөрөвдүгээр хавсралтаар тус тус баталсугай.

3. Аудитын тайланг Улсын Их Хурал, Засгийн газар, Сангийн яаманд тус тус хүргүүлсүгэй.

4. Аудитаар өгсөн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авч, үр дүнг 2016 оны 12 дугаар сарын 1-ний дотор Үндэсний аудитын газарт ирүүлэхийг Монгол Улсын Ерөнхий сайд, Сангийн сайд нарт аудитаар тогтоосон хугацаанд хариу ирүүлэхийг Сангийн сайдад тус тус зөвлөсүгэй.

5. Аудитын тайланд тусгагдсан зөвлөмж, төлбөрийн акт, албан шаардлагын хэрэгжилтэд хяналт тавьж, үр дүнг тооцож ажиллахыг Санхүүгийн аудитын газрын дарга, тэргүүлэх аудитор С.Энхзаяад үүрэг болгосугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ АУДИТОР

А.ЗАНГАД

\\10.10.10.20\Bichig_Khereg\Tushaal\2016\0608SAG3.Docx

000456

[illegible]

This image shows a full page of a handwriting practice worksheet. It consists of multiple sets of three horizontal dashed lines, providing a guide for letter height and placement. The lines are evenly spaced across the entire page, leaving ample room for practicing various letters and words. There is no text or other markings on the page.